

Vipavski glas št. 41

letnik XII

julij '97

»Stoji, stoji kamen«

Stoji, stoji kamen
pri Gospe Sveti,
stoji,
u svojo usodo zaklet,
kakor berač
ob veliki cesti,
kakor hlapec
na svoji lastni zemlji,
kakor edinstvena znamenitost
zgodovine.

In ta kamen
je ponos
mojega naroda.

»Ko bodo usi nemi spregovorili«

Naš narod ni zdrav,
čeprav je vse v redu in prav
z našimi srci,
čeprav se zdrava kri pretaka
po naših žilah.

Naš narod bo zdrav,
ko bodo usi kromi shodili,
ko bodo usi slepi videli,
ko bodo usi gluhi slišali,
ko bodo usi nemi spregovorili.

Tone Kuntner

Naš se s Cankarjevimi besedami spomnimo šeste obletnice samostojne Slovenije:
»Zaupam u bodočnost svojega slovenskega naroda. Za slovo, prijatelji, vam rečem
besedo iz srca: verujmo! Ker le u veri je moč in zmaga in odrešenje!«

210

Naslovnica

Prvič objavljena, doslej neznana fotografija stolpa ob starem gasilskem domu, zgrajenem 1953. Bil je visok skoraj 12 m.

GOVOR OB 55-LETNICI BITKE NA NANOSU

Slavnostni govornik dr. Slavko Gaber, minister za šolstvo in šport, je v govoru ob 55-letnici bitke na Nanosu, 27. aprila 1997, tako nagovoril prisotne

Spoštovane borke, spoštovani borci narodnoosvobodilne vojne, še posebej nanoške bitke, gospe in gospodje!

Kronos, starogrški bog časa, v mitu eden od šesterice titanov, ima poleg mitskih tudi realne razsežnosti.

Enako neprizanesljiv kot je v mitu do svojih otrok, je v realnosti do časa naših življenj in do človekovega spomina. Prvo in drugo požira brez pomislekov. Leta in desetletja, ki so za nami, se umikajo novemu!! Čas in ljudje v njem pa snujejo nove zgodbe in pripravljajo nove junake.

Človek in njegova volja sta v odnosu do boga Kronosa nemočna.

Tisto, kar nam ostane, tako ni spoprijem z minljivostjo, na to smo obsojeni. Naša moč oz. nemoč - sposobnost priznati lastno minljivost in hkrati ohraniti veličino našega bivanja, se kaže v odnosu do zgodovine. Zgodba o tistem, kar se je zgodilo, je tako večni test sposobnosti prepoznati tako lastno omejenost, minljivost in veličino kot tudi tragiko človekove kreacije.

Čas tako neusmiljeno grabi ne le po naši mladosti in zrelih letih, grabi tudi po zgodovini in spominih. Vseh ne bomo ohranili - prenekateri bo odšel z nami.

Seveda pa ima zgodovina tudi drugo stran medalje. V zgodovini obstojijo dogodki, ki se lahko kosajo z bogom časa. So dogodki, še več, so obdobja, ki s svojo notranjo močjo opozarjajo nase in bežijo pozabi, tudi ko jih skuša kdo razvrednotiti in potisniti v pozabo.

Spoštovane borke, spoštovani borci - tovariši partizani, tovarišice partizanke. Vaš čas, čas vašega odpora okupatorju, je tak čas.

Ko čas upora proti fašizmu v Sloveniji in še posebej na Primorskem primerjamo s tistim, kar so v istem času in v podobnih okoliščinah počeli drugi narodi, se pokaže, da smo z dejanji tistega časa globoko vpisani v skupno evropsko zgodovino. Ne le evropska, temveč celotna protifašistična in protinacistična koalicija, njen kolektivni spomin - njeno zgodovinopisje, ima nedvoumne poglede na to, kaj je organiziran odpor proti fašizmu oziroma nacizmu in kaj je kolaboracija z njim.

In če naš narodnoosvobodilni boj, naše partizanske bitke, nanoška ima med njimi častno mesto, ovrednotimo v tem kontekstu, torej na podlagi antifašizma in antinacizma, brez ideoloških atributov trenutnih sporov, potem je povsem verodostojna ocena, da brez Osvobodilne fronte in brez narodnoosvobodilnega odpora ne bi bilo suverene Republike Slovenije. Še več, brez nanoške bitke in brez vseljudske vstaje Primorske jeseni 1943 državna meja ne bi potekala tam, kjer poteka danes. To so dejstva, ki jih ne more spremeniti in razvrednotiti ne povojno enostrankarsko enoumje in njegove številne zablode, niti opravičevanje sicer dejansko tragične kolaboracije s silami, ki so napovedale in udeležale genocid nad slovenskim narodom. Drugače povedano: dejstvo je, da je povojna oblast marsikje, v navalu občutka moči in ob prepričanju, da poseduje resnico in je sposobna prekrojiti duše ljudi, zlorabila ljudsko oblast za nedemokratičen obračun s svojimi političnimi nasprotniki, ki so se pred vojno izkazali za vse prej kot vzor strpnosti, tolerantnosti in demokratičnosti do drugače mislečih. Eni in drugi so si bili, v prepričanju, da imajo dokončno in samo oni prav, presenetljivo podobni. Prepričanju o krivdi in heroizmu, o deviški čistosti tako vojne kot obdobja po vojni, že sam po sebi kaže na to, da se akterji ne zmorejo dvigniti nad lastno minljivost in vzeti v premislek tistega, kar iz njihovega časa ostaja, ko odcveti sto cvetov dobrega in zla, ko se izpiše tisto, kar bo čas ohranil in ponesel s seboj. Neglede na tragiko kolaboracije - tudi če govorimo o tem, da je sektašenje drugih govorilo v njen prid - ostaja dejstvo, da je narodnoosvobodilno

gibanje zmoglo notranjo moč, ki je nasprotniki NOB niso zmogli. V trenutku, ko se nacionalna skupnost sooči z realno nevarnostjo, da jo bodo iztrebili, je namreč edina častna drža upor, ne pa tiho sprijaznjenje z okoliščinami in čakanje na boljše čase. Opisano izhodišče me vodi tudi pri razmisleku o bitki primorskih partizanov z elitnimi vojaškimi enotami italijanske okupatorske vojske 18. aprila pred 55 leti na Nanosu. Pri tem se odmikam od podatkov, tudi od opisovanja posamičnih dogodkov. Vse to je namreč že postorjeno. Ne enkrat, večkrat. Bilo bi nečimrno, da vam pripovedujem podrobnosti iz zgodb, ki ste jih sami soustvarjali ali pa jih dobro poznate. To je predvsem vaša pravica in naloga zgodovinopisja.

Sam, kot pripadnik generacije, ki so ji o uporih pripovedovali strici, učitelji, partizani in pa seveda knjige, zato vidim nanoško bitko najprej v kontekstu Rapalske pogodbe, ko je Primorsko okupirala Italija in kmalu nato vzpostavila fašistični režim. Vidim jo znotraj tistega načrta, ki je napovedal iztrebitev Slovencev in smrt slovenskemu jeziku. V načrtu, ki ga je preroško zaslutil Simon Gregorčič v Soči, za njim pa eksistencialno ubesedil Srečko Kosovel v starem Torkarju in grenkem Orehu, Ciril Kosmač v Gosenici in še mnogi drugi. To bitko vidim v nizu dramatičnih dogodkov: v požigu Kulturnega doma v Trstu, v zapiranjih šol in prepovedi slovenskega jezika celo v bogoslužju, v nasilnem premeščanju slovenskih učiteljev v notranjost Italije in konfinaciji duhovnikov ter drugih izobražencev, v poklona vrednem tigrovskem gibanju, v Francetu Bevku in njegovem Čedermacu, v tržaškem in rimskih procesih, bazoviških žrtvah, na Rabu, v Gonarsu in v drugih taboriščih, namenjenih Slovincem. Bitko na Nanosu vidim tudi v razmerju sil. Nad petdeset partizanov se je utrgal plaz okrog 1800 izvrstno oboroženih okupatorjevih vojakov, ki jim je poveljeval general. Načrt je bil jasen: popolno in dokončno uničenje partizanskega odporniškega gibanja na Primorskem. Kljub velikim partizanskim žrtvam načrt ni uspel. Nasprotno, narodni heroj Janko Premrl-Vojko je dokazal izjemno spretnost v partizanski taktiki. Kot celoti se je uspelo iz obroča prebiti le njegovemu vodu.

Nanoška bitka je zaradi neuresničene okupatorjevega načrta, kljub partizanskim izgubam, pomenila veliko moralno zmago. V partizanski četi, Vipavsko in Brkinsko, so se vključevali novi partizani, to so bili fantje, ki so bodisi pobegnili iz italijanske vojske ali pa se niso odzvali pozivom za vstop vanjo. Tako je bil sredi avgusta 1942 ustanovljen I. primorski bataljon, ki je dobil ime po Simonu Gregorčiču. Primorska se je približevala vseljudski vstaji, ki je sledila septembra 1943.

Nanoška bitka in iz nje razvijajoči se partizanski odpor na Primorskem, ki je z oblikovanjem IX. korpusa dosegel svoj vrh, je z vključitvijo enot italijanskih partizanov pomenil izjemno daljnosežno strateško odločitev, ki predstavlja enega od temeljev poznejšega in današnjega sodelovanja med obema državama.

Spoštovane borke, spoštovani borci, gospe in gospodje!

Obletnica nanoške bitke spada v čas praznovanja dneva upora proti okupatorju. Lepo bi bilo, če se našim otrokom in njihovih otrok otrokom nikoli ne bi bilo treba nikomur upirati, ker bi bili sami gospodarji v svoji državi in bi si demokratično in dialoško urejali družbo in lastno življenje. To vsi želimo in trdno upamo. Vendar to ni dovolj. Generacije, ki prihajajo, morajo poznati zgodovino svojega naroda in svoje dežele. Ne zaradi malikovanja in nikakor ne samo zato, ker se iz tragičnih delitev med drugo svetovno vojno velja naučiti tudi tega, da so demokratičnost, dialoškost in strpnost vrednote, s katerimi je tudi v izrednih razmerah življenje veliko lažje kot z nazorsko gorečnostjo in izključevanjem: na ta del naše zgodovine ne smemo pozabiti predvsem zato, ker nas uči, da svoboda, prostost in lastna država niso od vedno, in da se je zanje vredno boriti, če ti jih hoče kdo vzeti. To veste najbolje vi, borke in borci. Čas je tu zato, da to sporočilo in spomin na vaša dejanja ponese iz roda v rod!

Vsem čestitam za praznik upora proti okupatorju!!

KOVNICE DENARJA NA SLOVENSKEM

Prvi denar na našem ozemlju je bil v obtoku za časa Ilirov in Keltov. Iliri so naseljevali južni del naše domovine, Kelti pa severni del; pozneje so se na jugu med seboj pomešali, imenujemo jih Japodi. Najdbe, ki bi nam razkrile kaj več o njihovem življenju, in kar nas še posebno zanima, o denarništvu, so skromne. Znan je najdba ilirskih srebrnih drahem pri nas, doslej pa nam ni nič znanega o njihovih kovnicah denarja.

Iliricum, ilirska srebrna drahma; ta primerek je eden od najstarejših ilirskih novcev, kovnica DYRRHACHIUM, krava s teličkom, zgoraj sonce, okrog 300-200 let pred našim štetjem

Iliri niso bili le dobri tesarji, kovači, ladjarji, marveč tudi zelo dobri poljedelci in živinorejci. Dokaz za to so motivi na novcih - krava s teletom ter žitni klas. Te

Iliricum, ilirska srebrna drahma, NIKANAPO, kovnica APOLONIA, lisasta krava s teličkom, 230-100 let pred našim štetjem

srebrne drahme so kovali v Dyrrhachiumu in Apoloniji pred več kot dva tisoč leti. Od rimskih se razlikujejo tudi v tem, da so

Iliricum, ilirska srebrna drahma, THTOS, krava s teličkom, ob desni strani žitni klas, kovnica DYRRHACHIUM, 230-100 let pred našim štetjem

Rimljani na novcih upodabljali predvsem vladarje in božanstva, Iliri pa so izbirali motive iz življenja, upodabljali domače živali in žitni klas, ki ponazarja poljedelstvo. Čeprav so bili ti novci kovani na daljnem jugu, so bili v obtoku tudi pri nas in

Zahodnonoriški srebrnik, ADNA, tetradrahma iz Slovenije, konjenik na konju v galopu, 1. stoletje pred našim štetjem

najdeni na skrajnem zahodnem delu Slovenije, na Primorskem, v vasi Kamnje pri Ajdovščini. Tam so odkopali iz zemlje poleg rimskih republiških novcev tudi nekaj

primerov omenjenih ilirskih drahem, kar nam da vedeti, da so bile le-te pri nas v obtoku še za časa Rimljanov.

Nekaj povsem nasprotnega pa je s keltskimi novci; ti so bili kovani na našem ozemlju

Vzhodnonoriški srebrnik, kuštravi tip, tetradrahma iz Slovenije, 1. stoletje pred našim štetjem

vse od začetka uporabe denarja pri nas do rimske zasedbe od 35. do 33. leta pred našim štetjem in še potem, ko je Avgust 15. leta pred našim štetjem priključil samostojni Norik rimski državi. Po smrti zadnjega noriškega kralja 45. leta našega štetja je Norik postal rimska provinca. Verjetno so vse dotlej kovali keltski denar; da je bil tod v uporabi pa ni dvoma, ker so v najdbiških poleg keltskih našli tudi rimske novce.

Kelti so kovali denar po vzoru Filipa Makedonskega: na averzu glava, na reverzu konj. Pozneje, ko so jim bili sosede Rimljani, so posnemali njihovo pisavo - latinico in pisali na novce imena njihovih vladarjev in kovničarjev: ADNAMATI, NEMET, ATTA in druge.

Med prvimi kovnicami denarje na naših tleh je bila kovnica pod Noričani na Koroškem v prestolnici Norika na Magdalenski gori pri Celovcu.

Srebrnik iz rimske republike, na reverzu dva konjenika na dirjajočih konjih

Tu je bil sedež Noriške kraljevine, obstoječe do zasedbe Rimljanov. Na Magdalenski gori (nemško Magdalensburg), so kovali Kelti svoj veliki srebrni denar in precej manjši drobiž tudi iz srebra. Težno razmerje med velikimi srebrniki (tetradrahme) in malimi je bilo 1:16. Čas kovanja pa je bil v prvem stoletju pred našim štetjem do pripojitve Norika rimski državi. Kovali so za tiste čase dokaj majhne novce za drobiž, saj so tehtali od 0,30 do 0,80 gramov. Na averzu novcev je navadno glava ali samo vzboklina, na reverzu pa križ s pikami ali razne oblike konjičkov, ki so povečini obrnjeni v levo stran.

Na našem ozemlju (vzhodni Norik) je bila za časa Keltov kovnica denarja v Celju, tu so kovali več vrst vzhodnonoriškega denarja. Strokovnjaki menijo, da je kovnica v Celju delovala še nekaj časa po prenehanju kovanja na Magdalenski gori. Preseneča nas najdba velikega števila novcev s konjički na tem območju. Da je bila kovnica na tem kraju, nam potrjuje najdba nekaj surovcev in nekaj tisoč novcev. Kako je ostalo tako veliko število novcev skoncentriranih na enem mestu? Morda je prišlo do kakšne naravne katastrofe, potresa, povodnji ali pa je kovnico uničil nenadni vdor divjih plemen s severa ali vzhoda.

Na Koroškem v Brežah (nemško Freisach) je bila kovnica denarja, kjer so kovali salzburški denar škofje. Kovanje se je pričelo v začetku XII. stoletja in trajalo do polovice XIV. stoletja. Denar je dobil ime frizatik, po imenu kraja Breže, kar je v nemščini Fraisach ali Fraisacher, v latinščini Frisaticus. Frizaške srebrnike so imenovali tudi beliče in denariče in ti so se postopno

razširili po celi Sloveniji in dalje po Hrvaški, na Madžarkem in v Furlaniji.

Frizatike so kovali tudi drugod na Slovenskem po zgledu frizaškega kova in povečini z nabožno tematiko. Kovnice so

Srebrnik, denarij Julija Cezarja (Julius Caesar 100-44, diktator). Po njem se imenujejo Julijske alpe in mesec julij, v Čedadu je postavljen njegov doprnsni bronasti kip

bile v Brestanici, v Brežicah, v Kamniku, v Kostanjevici na Krki, v Slovenj Gradcu in v Velikovcu. Zanimivo je, da so te novce izdelovali v številnih kovnicah in to več kot dvesto let na našem ozemlju.

Več desetletij v srednjem veku je imel v Ljubljani kovnico denarja vojvoda Bernard Spanhajmski, in to od leta 1215 do 1256. Denar so kovali po vzoru brežiških in oglejskih denarjev, skledaste pfenige. Redke

primerke teh novcev hrani numizmatični kabinet Narodnega muzeja v Ljubljani.

Nič nas ne preseneča, da je bila kovnica denarja v Ljubljani, saj je bilo takrat mesto središče dežele, ki jo je upravljal deželni knez. Tako so čutili potrebo po lastnem denarju za trgovanje na domačem trgu in s sosednjimi pokrajinami Hrvaške, Ogrske in Italije.

Celjski grofje so imeli svojo kovnico denarja v Celju. Celjski grofje, pozneje knezi, so od 1436. leta imeli pravico do kovanja svojega denarja. Značilno na njihovem

denarju je, da so v grbu tri šesterokrake zvezdice. Ta grb so posnemali v Kraljevini SHS (Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev) in v predvojni Jugoslaviji. Najprej so bili na 5-, 10- in 25-parskih novcih upodobljeni v grbu Jugoslavije poleg srbskega in hrvatskega še spodaj slovenski grb; le-ta je bil posnet po kranjskem grbu z enoglavim orlom. Na takratnih jugoslovanskih bankovcih pa je bil v grbu zastopan kot grb Slovenije vse do konca vladavine celjski grb s tremi zvezdicami. Naj še pripomnim, da so bili Celjski grofje svoj čas tudi lastniki vipavskega starega gradu.

Posebnost za naše kraje je tudi to, da je bil na Vipavskem in drugod na Primorskem v obtoku takoimenovani goriški sold, ki so ga pod avstro-ogrsko monarhijo kovali večinoma v Hallu na tirolskem za goriško pokrajino. Ime sold (it. soldo) izhaja iz rimske dobe, takrat so kovali zlati "SOLIDUS", in tako še marsikje v tem delu Slovenije uporabljajo namesto besede denar "soldi" ali "šoldi". Kovanje soldov

Denar vojvoda Bernarda Spanhajmskega, iz kovnice na Ljubljanskem gradu (Numizmatični kabinet Narodnega muzeja, Ljubljana)

so pričeli v prvi četrtini in končali v zadnjem delu 18. stoletja, in sicer v apoenih 1/2, 1 in 2 solda. Na averzu teh novcev je bil upodobljen goriški grb (goriški grofje), na reverzu pa je bila letnica kovanja, označena vrednost ter napis soldo. V začetku 19. stoletja so dali v obtok še srebrni kovanec za 15 soldov, vendar z avstrijskim grbom.

Na našem ozemlju je bilo že od davnine naseljeno ljudstvo, ki je bogatilo svoje znanje s prišleki s severa, z juga in z vzhoda. Za vzor je imelo kulture Grkov

in Rimljanov in v tej smeri se je razvijalo tudi denarništvo, kovanje in obtok denarja na naših tleh. O tem nam pričajo najdbe starih novcev pri nas, po Sloveniji, vse do današnjih dni.

Franc Cerovšek

Viri:

- *Roman coins and their values* by David R. Sear, London

- *La numismatique antique* par Jean Babelon, Paris

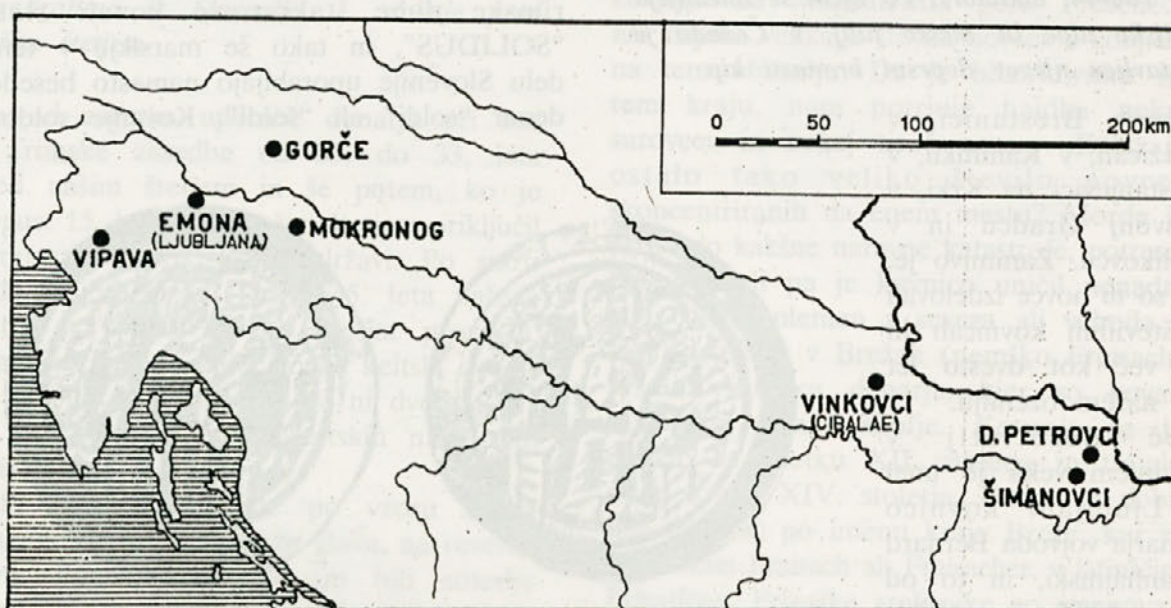
- Slovenska poljudnoznanstvena knjižnica Svet

- Posnetki iz zbirke avtorja članka

NAJDBA RIMSKIH NOVCEV V VIPAVI LETA 1960

V sestavku "Nastanek in razvoj denarja" v Vipavskem glasu št. 39 - december 1966 na strani 3 - je avtor članka omenil najdbo starih rimskih novcev v Vipavi s pripombo "Podrobnosti o tej najdbi mi niso znane". To me je vzpodbudilo, da napišem nekaj več o najdbi teh novcev,

denarnice, ki je prišla v zemljo po nesrečnem naključju, ne pa da bi jo kdo zakopal z namenom, da jo skrije. Depozit je bil znanstveni obdelavi dosegljiv skoraj v celoti, saj je, kolikor je bilo mogoče ugotoviti, le malo novcev prišlo v zasebne roke ali se jih je izgubilo.

Novčni depoziti, zakopani ob uzurpaciji Julijana Tirana jeseni 284 n. e.

ker o njej poznam nekaj podatkov iz strokovne literature.

V virih, ki sem jih uporabila, piše, da so jeseni 1960 pri gradnji odpadne jame za Zdravstvenim domom v Vipavi, v Beblerjevi ulici, odkrili rimske novce, in sicer 106 antonijanov (1) iz druge polovice 3. stoletja. Ležali so prosto v zemlji, pri tem pa ni bilo mogoče ugotoviti nobenih ostankov posode ali podobnega, zato je najverjetneje, da so bili novci prvotno shranjeni v usnjeni mošnji, ki je razpadla. Novci so bili izredno močno oksidirani. Skupaj z njimi so našli tudi fragment fibule (2). To bi dalo misliti, pravi avtor sestavka, da je najdba znesek

Vrednosti depozita danes ni mogoče točno določiti, piše avtor razprave. Število nekaj nad 106 antonijanov ni pomenilo veliko denarja, verjetno je bila to tedaj mesečna plača. Glede na sestavo in vrednost najdbe je bil to še najbolj verjetno denarni znesek, ki ga je pri sebi nosil vojak in je izhajal iz vojaških blagajn.

Zaradi zelo slabega stanja novcev in slabe čitljivosti, kar je pripisati samo izredno močni koroziji, je bila najdba predvidoma zakopana jeseni leta 284, kar se ujema z znanimi zgodovinskimi dogodki. Takrat je vojska uzurpatorja (3) Julijanusa, ki je imel kratek čas oblast v provinci Panoniji,

prodirala po najbližji poti proti Italiji. Pot je najverjetneje potekala po današnji Vipavski dolini do veronskih poljan, kjer jo je brez hujšega boja premagala vojska cesarja Karina.

Gotovo je moralo biti več najdb te vrste denarja, toda, poleg naše v Vipavi, se jih je ohranilo le še šest. Najdba iz Mokronoga, ki je bila po obsegu mnogo večja od naše, je bila zakopana ob istem času in je vsebovala 4500 antonijanov. Tretja najdba iz istega obdobja je bila odkrita v kraju Šumanovci v okraju Zemun (pokrajina Srem), vsebovala je 4000 antonijanov. Najdbo iz Zgornjih Gorč v Savinjski dolini uvrščajo tudi v obdobje z omenjenimi dogodki. Vsebovala je 500 antonijanov. Naslednje tri najdbe, ki so bile zakopane v istem času, so zelo majhne: Donji Petrovci v Sremu - 38 novcev, Emona (Ljubljana) - 29 novcev in Vinkovci v Slavoniji - 10 novcev.

Najditelj novcev v Vipavi je bil Ivan Praček, ki je junija 1961 odstopil najdbo Narodnemu muzeju v Ljubljani in posredoval podatke o okoliščinah pri najdbi depozita. Kdo je bil Ivan Praček, pa v virih nisem našla podatkov.

Vera Poniž

Opombe:

(1) Antonianus je rimski denar, uveden v času cesarja Karakala (214-217), imenovan po veliki dinastiji Antonijanov, ki je vladala v rimski državi v 2. stoletju. S tem denarjem so v 3. stoletju plačevali rimsko vojsko.

(2) Fragment pomeni drobec ali odlomek. Fibula je sponka ali zaponka.

(3) Uzurpator ali samozvanec je tisti, ki si nasilno in nezakonito prilasti oblast.

Vir:

- Efreem Pegan: Najdba rimskih novcev v Vipavi, Arheološki vestnik, leto 1967

VIPAVA IN VIPAVCI V OGLEDALU BLEIWEISOVIH NOVIC

Tretje nadaljevanje

Na začetku šestdesetih let prejšnjega stoletja smo in Novice 8. februarja 1860 spet poročajo iz Vipave - o čem drugem kot o trtah, vinogradih, vinu...:

Iz Vipavske doline 31. jan. M. K. - Moko vreme zlo zaderžuje zimske dela v naših nogradih, za delavce pa tudi ubožniše gospodarje je to velika nadloga, ker jim zaslužka manjka, živeti pa skor nimajo s čim. Lanska vinska letina je bila v naši dolini sploh srednja. Ker so pa naši ljudje vidili, da je poleti zavoljo vojske na Laškem se vino zlo podražilo, so koj po bendimi postavili vinu previsoko ceno; to je pa ostrušilo kupca, in ker tudi Pivčani, ki sicer vipavca največ popijejo, ga letos niso veliko pokupili, nam ga je dosti ostalo in treba je bilo s ceno nazaj iti, tako, da konč vina, ki se ga je o vseh Svetih težko po 14. gold. dobilo, zdaj le 10 gold. velja. Vina najboljše sorte imajo pa še zmiraj precej visoko ceno.

18. julija istega leta so Novice v 29. listu objavile obširno pisanje vipavskega dekana

Jurija Grabrijana (J. G.) o novih orglah v Vipavi pod naslovom Od orgel sploh, posebno pa od novih orgel v Ipavi, v katerem je pisec zelo pohvalil njihovega ustvarjalca.

Od orgel sploh, posebno pa od novih orgel v Ipavi.

Iz Ipave J. G. - V zadnjem shodu duhovšine v Ljubljani so me gospodje od več krajev po orglah popraševali, ki so se za farno cerkev v Ipavi delale, ali so že dodelane, in kakošne da so. Se vidi, da si mojster gosp. Franc Dev iz Ljubljane, ki je te orgle izdelal, še nobenega hvalivca ni najel, ki bi ga na vse strune razglasoval in hvalil, kakor se pogostoma oglašujejo in zerno in pleve enako hvalijo. Zatoraj bom morebiti komu ustregel, da sam povem, kar se dá od orgel sploh in od mojstra Deva povedati.

Orgle so že dogotovljene; v veliko soboto so v čast godu vstajenja našega G. J. K. pervikrat zapele; prav dogotovljene so bile pa nekaj kasneje, tako da njih očitna preskušnja je še le 29. maja mogla biti. Imajo 24 glasnih spremenov ali registrov,

dvanajst v velikem, šest v zgornjem podperstniku (manualu) in šest v podnožniku (pedalu). Principal v velikem podperstniku je mere šestnajst čevljev, drugih pet spremenov meri po 8, med katerimi se trobenta z jeziki šteje; drugi so manjše mere, toda mikstura in kornet sta trojnoverstna. Gornji principal je osem čevljev in na tistem sapniku (Windlade) stoji tudi „vox humana“, ki se v podobi od vseh drugih pišal močno loči. Vsak spremen v podperstnikih šteje po 56 pišal, tako, da seže na desno do g, in na levem je, kakor se že povsod dela, velika oktava neokrajšana.

V podnožniku šteje vsaki spremen po 24 pišal, kar se malo kje dobi. Principalbas odpert in pozavna merita po 16 čevljev, „unterzac“ 32', drugi trije po 8'. V celih orglah je glasov 1360. [...]

Vse delo je čisto in skerbno storjeno, vsaka najmanjša reč je po svoji potrebi do kraja dognana; vse vretenca v medenih pušicah tekó; povsod je viditi, da si mojster ni le prizadeval kaj dobrega narediti, temuč da tudi v resnici vse dobro ume in zato se omenjeni spis (poročilo dveh strokovnjakov za orgle - op. B. P.) s temi besedami sklepa:

„Veseli naji, da smeva očitno spoznati, da nama je gosp. Dev s tem svojim prvim delom verlega, prav izurjenega in prevdarnega domorodnega orgelmajstra v sebi pokazal, kterega vsakemu cerkvenemu predstojništvu živo priporočujeva, ki svoji cerkvi veljavne in dobro rabne orgle priželijo“. [...]

Naslednja vest iz Vipave, objavljena 30. januarja 1861, list 5, spet govori o vipavskem vinu pa tudi o novi šoli:

Iz Ipave 19. prosenca. A. S. - Naj Vam spet iz naše doline povem; naš vinski pridelek se je pretečeno leto v nekterih srenjah prav dobro sponesel, posebno se je pa letos vinska kupčija tukaj zato tako močno povzdignila, ker je veliko Gorencov po vino prihajalo, kar druge leta ni bilo. Sedaj so še le gorenski kerčmarji zvedili, da je naša kapljica prav dobra in tudi cena ni previsoka. - Letošnje leto bo tukaj veliko šolsko poslopje dodelano, ki bo, kakor se čuti, blizo 20.000 gold. veljalo. Tudi so že začeli v korist in olepšanje ipavskega terga v njegovi sredi

veliko štirno kopati; na dalje se govori, da se misli tukaj pri farni cerkvi velika turnska ura napraviti. - Vreme bi bilo tukaj prav prijazno, da bi nam le ojstra burja prizanesla, ki že od sv. treh kraljev prav cigansko razsaja, tako da je že več ljudi prekucnila in nekatere močno poškodovala; nekega Laha, kakor se sliši, je predvčeranjim tako vergla, da je v malo urah dušo iz sebe dal.

27. marca istega leta so bralci Novic zvedeli za izid volitev vipavskega župana in drugih srenjskih mož:

Ipava 23. sušca. - Danes smo volili župana in vse druge srenjske može. Za župana je izvoljen gospod Janez Žvokel, mesar in gruntni posestnik, za prvega svetovavca gosp. Tone Stima, gruntni posestnik, za družega gosp. Evgen Majer, c. kr. poštar, in za tretjega gosp. Tone Polšak, posestnik. Nadjamo se, da bodo novo izvoljeni možje prav skerbno našo srenjo vladali, ker so vsi pametni in previdni možje, in je pri nas marsikaj storiti potreba. - 21. dan t. m. je bil za deželnega poslanca za idrijsko in vipavsko okrajno gosp. Alojzi Mulej, c. k. okrajni poglavar iz Verhnike, z 24 glasovi, izvoljen. Gospod Mulej ima v teh krajih veliko gruntnega posestva, ljudje ga že več let dobro poznajo, in veliko zaupanje na-nj stavijo, ter veliko od njega pričakujejo. Bog daj, da bi se za našo domovino v zboru prav dobro obnašal.

V zadnjem mesecu 1861. leta je Vipavski trg praznoval velik dogodek: blagoslovljenje novega šolskega poslopja. Obširen prispevek izpod peresa R. K., ki so ga o tej slovesnosti objavile Novice 18. decembra, objavljamo skrajšan.

Iz Ipavskega terga 3. grudna. R. K. - Današnji dan ostane ne samo za ipavski terg, ampak tudi za celo dolino posebno znamenit in važen; zakaj ta dan smo praznik blagoslovljenja novega šolskega poslopja tukaj posebno slovesno obhajali. Že včeraj proti večeru in danes na vse zgodaj je veselo priterkovanje zvonov farne cerkve naznanjevalo, da se posebno praznovanje pričakuje.

V sredi ipavskega terga sozidano namreč novo poslopje svojo glavo čez vse druge, sicer tudi precej velike hiše ponosno povzdiguje.

Po izverstno izdelanem sprednjem obličji boš mislil, da kak tempelj zagledaš, ker se njegovo nadstrešje umetno v zvonik zveršuje. Toda zlati, v kamen vrezani napis nad vratmi: „Veri in omiki“ ti naznanuje, čemu da to poslopje tukaj stoji.

Lani se je jelo zidati in letošnjemu ugodnemu vremenu se je zahvaliti, da se je že zdaj svojemu poklicu odpreti moglo, zakaj šest velicij sob in dve manjši za samo šolsko rabo, poleg tega pa za tri učenike stanovališča, za vsakega s tremi stanicami in kuhinjo, vse v pritlini in v dveh nadstropjih v sebi zapopada, in zato izpeljava take velike reči tudi veliko časa in dela potrebuje.

Z dovršenjem tega šolskega poslopja so prečastiti g. dekan J. Grabrijan svojo velikoletno pogajanje za napravo poglavne šole za Ipavce in nje dostojno vselenje povelečali čez vso; zato pa tudi niso jenjali skrbeti, da bi se današnji dan posvečenja tega novega zidališča slovesno obhajal. Naprosili so zatoraj poleg drugih gostov milostljivega gospoda Antona Kos-a, škofovega namestnika in prošta ljubljanskega, da so s prečast. gospod Zavašnikom, c. k. vikšim ogledom ljudskih šol, blagovolili priti in to slovesnost tolikanj više povzdigniti. Gospodje duhovni cele dekanije, gospodje uradniki in od vseh krajev veliko ljudstva se je bilo zbralo te nove veselice se vdeležiti.

Naj povem, kako je bilo od prvega do zadnjega.

Učenci in učenke, praznično napravljeni, z zelenimi vejicami in banderci v rokah so ob deveti uri zjutraj v versti prišli do farovža, so s čverstim „živio“ gospod general-vikarja in šolskega vikšega ogleda pozdravili in nju in celo zbrano duhovščino s šolsko zastavo (banderom) naprej v farno cerkev peljali, kjer so g. general-vikar sami v proštovski napravi veliko mašo péli. Po maši in po zahvalni pesmi se je iz cerkve procesija odperla do novega zidališča; od njegovega zvonika nam je belo-modro-rudeča zastava v pozdravljenje naproti vihrala v spomin, da se tudi Ipavec zavé, da Boga čez vse spoštuje, cesarja zvesto služi, pa svojo narodnost tudi visoko čisla. „Veri in omiki“ se nam je iz zlatih ust posmehljavalo; po vsem čelu poslopja se je bralo: „Pozdravljeni!“ iz beršljana spleteno; iz vsakega okna se slovenske banderca mahljale in po zelenih smrekovih majah so se venci in drugi kinči zibali.

Pridši pred poslopje so gospod general-vikar cerkveni blagoslov peli in od sobe do sobe z žegnano vodo škropili, pevska družina pa je med tem primereno, resnično ginljivo čveteroglasnico pela.

Po dokončanem cerkvenem opravilu so se g. general-vikar, g. predstojnik c. k. uradnije, g. grof Tadej Lantieri, g. župan s svojimi svetovavci, več drugih gospodov in gospé in drugega ljudstva v kaj lično okinčano šolsko dvorano podali. Tu smo bili sprejeti s praznično popevko (Festkantate), ktero je tukajšni mladi, pa za povzdigo in omiko pevskega duha nevtrudljivi učenik tukajšne glavne šole, g. A. Hribar, osmoglasno nalašč za to veselico na sledeče verstice postavil:

Serčno sprejeto poslopje prekrasno!
Biser, o biser ipavskega terga!
Naše prelepe dežele ponos!
Lepe postave, še lepš'ga poklica,
Zlati napis ti nosijo lica,
Kakšne veljave poslopje da si!

Vero, omiko Ipavec zlo čisla,
Veri, omiki je tempelj postavil,
Narod prihodnji da v njem le spozná:
Vero, omiko za čednost ipavsko,
Vero, omiko za sreče podnožje,
Vero, omiko za prvo blago.

Bog vas ohrani vi skerbni očetje!
Hvale za vaše vse trude in stroške
Manjkalo nikdar vam tudi ne bo:
Čversti sinovi in hčerke preblage
Verno zrejeni, omikani čedno
Bodo najlepši plačilni Vam dar!
/.../

Po končanem petji so gosp. L. Hiti, vodja tukajšne glavne šole v iskrenem govoru važnost današnje dogodbe omenili, in očitno hvalo dali vsom tistim, ki so k napravi tega velikanskega šolskega poslopja pripomogli. Nate, častite „Novice“! celi govor, ker v njem celo zgodovino začetja tega najdete, kar je danes dovršeno bilo.

„Dopolnjeno je - če smem mervico našega prizadevanja z izrekom zaznamnjevati, s katerim je naš najviši Gospod svoje neprecenljivo delo odrešenja svetá končal - dopolnjeno je! Dognano je težavno delo tega lepega, velikega šolskega poslopja, ktero zdaj tako ponosno svojo glavo čez ipavski terg povzdiguje. - Ravno kar se mu je cerkveni

blagoslov podelil in njegovi prostori so se svojemu namenu odperli. [...]

„Resnično! prečastiti, Gospodove veže so to! Gospodova roka je delo in delavce vladala, in vsem nam je ta redka sreča znana, da se pri celem izdelovanju najmanjša nesreča ni zgodila. Njemu tedaj, najvikšemu Gospodu, bodi tukaj prva zahvala! O da bi od zaroda do zaroda ne jenjale biti te veže v hvalo in povečanje Gospodovega imena! - Bodi zahvala pa tudi vam vsem, ki ste se za to neprecenljivo naredbo skerbno potegovali, in za njeno izpeljavo se trudili. Hvala vam, visokočastiti gosp. kanonik in dekan, ker ste si ne gledé na toliko in toliko ovir, zaderg, težav in britkosti, ki so s takim velikanskim delom sklenjene, - ne gledé na svoje stare dni, v katerih človek bolj počitka išče in mirno živeti želi; ampak oziraje se le na dušni in telesni prid Vam izročeni faranov, nevtrudljivo, in pri slabem zdravju čudovito marljivo prizadevali. [...]

- Opomniti moram tukaj une mile matere, ktere milodarnosti hvala se po celem cesarstvu razlega - premilostljive gospé in presvetle cesarice **Marije Ane**, ki je s svojim lepim pripomočkom temu posloplju prvi kamen postavila; - naš visokočastiti gospod grof Tadej Lantieri so se soseski v pomoč za to novo šolo z resnično grofovskim darilom skazali. - Zahvalni spominek za take dobrotnike ne sme pozabljen biti - in skerbeli bomo - da se bode v kamen vrezal! [...]

- Kaj hočem pa še le Vam reči, pošteni sosedje vse šolske okolice, Vam, ki ste se tukaj velikokrat svoje važne opravila opustivši od zjutranje zore do tihega večera potili, in vse radovoljno oskerbovali in storili, kar je bilo v postavo prekrasnega posloplja potrebno in oskerbeti in storiti vam zapovedano? Ljubeznivi! Moj jezik ne najde besed vam v zahvalo. Le rečem: S tem velikanskim občnokoristnim delom ste si nebrojno veliko zaslug pridobili, ste si spleli nezvenljive vence na svoje grobe, ker storili ste tisuč in tisuč dobrot vsem prihodnjim rojakom svojim. Z nepopisljivim veseljem bodo mislili enkrat na vas vse, ki ste to hišo postavili. Naj vam toraj v imenu vašega daljnega zaroda očitno zahvalo in vse spoštovanje oznanim! - Vaš pot, vaše solze,

vaše britkosti so minule; vaše ime, vaše delo, vaše zasluženje pa bo ostalo. [...]

Toda, ali boste morebiti prid tega z velikim trudom izpeljanega šolskega posloplja le zarojencom shranili, svojim otrokom ga pa odtegnili? O ko bi se to zgodilo, bi vi svojim otrokom neprizanesljivo krivico storili in ves dosedanji trud bi bil za vas zastonj! Saj tudi vi radi gonite svojo živinico iz hleva na boljše pašnike, zakaj bi tudi svojih otrok na boljše pašo šolskega poduka ne pošiljali? Gotovo ste slišali, morebiti sami že zdihovali: o škoda, da me starši niso v šolo pošiljali! koliko ložej bi se mi zdaj godilo! Ali hočete, da bi tudi vaši otroci za vami tako zdihovali in žalovali? Ali bi ne bilo lepše in slajše, ko bi kdaj tako govorili: Hvala mojemu ljubemu očetu, hvala moji zlati materi, da sta me v šolo pošiljala! to je moja časna in večna sreča. - Pa vendar jih ne manjka, ki imajo vedno brez števila vzrokov, da bi le svoje otroke šoli odtegnili. „V šolo hoditi je že prav“ - pravi kakošen oče - „al jez potrebujem otroka pri delu“. Verjamem tudi jaz, oče, ki tako govoriš, da ga pri delu težko pogrešaš in jaz ti še povem, da je tvoja sveta dolžnost, otroka že zgodaj dela navaditi in ga od pohajkovanja odvracovati; toda, če se ti le z delom zgovarjaš, ti nobeden pameten človek prav dati ne more. Kaj ti pomaga, delavni oče, skerbna mati, če imaš čverstega, močnega, junaškega sina, ki bi ti s svojimi pestmi tudi hraste podiral in skale premikal, ako pa nima izobraženega uma, ne požlahnjenege serca? Čverste kosti, bistri um, žlahno serce - to združeno pa - ti bo dalo, česar zdaj zastonj iščeš, ko morebiti otroku pot v šolo zagrajaš. Kdor ne seje, ne more žeti; kdor se nič ne uči, nič ne zna; kdor nič ne zna, se ne more preživiti, je revež, siromak, zgubljenec, je nesrečnež. [...]

S cesarsko pesmijo je bila slovesnost končana. [...]

S tem se je končala slovesnost današnja, in Ipavcom ostane spominek, zavolj kterega jim bo na dalje hvala šla, ker so v resnici drevo vsadili, kakor govornik pravi, ktero bo raztegovalo svoje osrečavne veje nad Ipavce, kadar jih že zdavnej več ne bodo.

Izbral Božidar Premrl

Opombe:

1. *Bendima* = trgatev (iz it. *vendemmia*)
2. *Konč* vina (običajen izraz je *kvinč*) = na Vipavskem in ostalem Primorskem leta 1857 enotna votla mera, 84,86 litra
3. *Gold* = okrajšava za denarno enoto *goldinar*
4. *Čevelj*: dunajski čevelj - 31,6 cm, ljubljanski čevelj - 32,8 cm

5. *Unterzac* = pedalni register, ki je za oktavo nižji od 16-čveljskega registra
6. *Sponesel* = obnesel
7. *Štirna* = vodnjak
8. *Turnska ura* = stolpna ura
9. *Lah* = Italijan, Furlan
10. *Srenjski mož* = občinski svetovalec
11. *Gruntni posestnik* = zemljiški posestnik

VIPAJSKI PORTALI - KAMEN IN NJEGOVI MOJSTRI

Šesto nadaljevanje in konec

Kamnoseška rodbina Štancarjevih v Vipavi

V prejšnjem prispevku, v katerem je bil govor o kamnosekih, ki so delovali v Vipavi v času gotike in baroka, sem že napovedal takrat nastopajoči rod vipavskih kamnosekov Tomažičev, s hišnim imenom **Štancarjevi**.

Priimek Tomažič je bil domač in razširjen v bližnjih vaseh vipavskega trga: v Sanaboru, v Vrhpolju - tam so v prejšnjem stoletju in v prvi polovici našega stoletja delovali kamnoseki Tomažiči, s hišnim imenom **Snoborcovi**, ki priča, da izvira njihov rod iz Sanobora -, najdemo ga v Dupljah in tudi v Vipavi ga lahko sledimo v matičnih knjigah daleč nazaj. Gospod Franc Kralj, župnik na Slapu pri Vipavi in zgodovinar, kateremu se imam zahvaliti za podatke o kamnosekih Tomažičih v Vipavi, ugotavlja po podatkih iz matičnih knjig, da izvirajo vipavski Tomažiči iz Vrhpolja, vendar iz tamkaj ohranjenih matičnih knjig ni razbrati, da bi bili v sorodu s Snoborcovimi v Vrhpolju ali v Dupljah.(1)

Kaj povejo matične knjige

V krstni knjigi *Vrhpolje A* piše, da se je kmetu Jožefu Thomashizhu in njegovi ženi Ani 27. januarja 1792 rodil **Mathias Thomashizh**, ki je bil po takratni navadi istega dne tudi krščen. Iz *Družinskih knjig Vipava 1840 in 1864* pa zvemo dalje, da se je taisti Matija, kamnosek (*Steinmetz*) po poklicu, poročil z Marijo Kobal (morda vdovo Boshizh?), rojeno 2. avgusta 1807 - žal podatki o datumu poroke niso znani,

ker je poročna knjiga izgubljena. Iz Vrhpolja se je preselil v Vipavo na takratno hišno številko 153. Tam je tudi umrl 10. avgusta 1855 za posledicami kolere (2) in tam je bil pokopan.

Zadnji vipavski kamnosek Matija Tomažič v mlajših letih. - Fotografijo hrani njegova vnukinja Dragica Vidmar Rauber na Opčinah pri Trstu

Matiju in Mariji se je v zakonu rodilo pet otrok, štirje sinovi in hči. Prvorojenec je dobil očetovo in dedovo ime **Matija**, hči se je imenovala po materi Marija. V *Družinski knjigi Vipava 1864 in 1885* stoji, da je bil sin Matija, ki se je rodil 7. novembra 1835, umrl pa je 1. decembra

1902, po poklicu "kamnosek" in da je bil dvakrat poročen. Prva žena Marija Skočir mu je rodila štiri otroke: Marijo, Marka, Ivano in Matija, slabe tri mesce po zadnjem porodu leta 1865 pa je umrla. Sinova Marko in Matija sta umrla že pri dveh letih. Potem se je Matija poročil vdrugič s tri leta starejšo Barbaro Furlan. Z njo je imel tri otroke: **Matija**, ki se je rodil 12. julija 1867, Franca, 8. februarja 1870, in Ivano, ki se je rodila 1873, a je že naslednje leto umrla.

Tudi tretji Matija v rodu je prevzel

Družina Matija Tomažiča v Vipavi leta 1929. Sedita Matija Tomažič z ženo Marijo, stojijo pa od leve: hči Anica, sin Karlo, hči Marija, ki drži v naročju hčerko Dragico, in njen mož Peter Vidmar, p. d. Pekov iz Vipave. - Fotografijo hrani Dragica Vidmar Rauber na Opčinah

kamnoseški poklic. Oženil se je s sedem let starejšo Marijo Gašperšič, vdovo Osolnik, rojeno na Bledu. 1893. mu je rodila hčerko Marijo, 1895. sina Karla (po domače Korleta), potem v letih 1897 in 1900 Antonijo in Matija, ki pa sta kmalu umrla, in nazadnje, 1906. leta, še hčer Ano. Hčerka Marija se je poročila s Petrom Vidmarjem, p. d. Pekom, in se odselila, Anica se je 1935. omožila s Furlanom Santom Cavedalom iz Ontagnana, ki se je priselil v Vipavo, a se je kasneje tudi ona odselila; Korle, ki se je izučil za zidarja in s tem pretrgal kamnoseško izročilo v rodbini, pa je 1943. vzel na dom za ženo Angelo Ferfila iz Vrhpolja. Dve leti kasneje, 2. januarja 1945, je ugasnilo življenje zadnjega vipavskega kamnoseka Matija Tomažiča - Štancarja. 1972. je šel za njim sin Karel in lani še vdova Angela. Tako je preminil rod Tomažičev v Vipavi.

Spomenik

Ko sem pred leti na vipavskem pokopališču prvič iskal njihov grob in kamen na njem, sem nekoliko dalje od velikega spomenika Vipavcem, padlim v prvi svetovni vojni - ki ga je sklesal prav zadnji vipavski "Štancar" - našel samo spomenik sinu Karlu, Matijevega pa nikakor nisem mogel najti. Drugič sem imel več sreče: takrat sem pogledal še njegovo hrbtno stran in presenečeno uzrl napise, ki so si sledili od vrha do tal: "Tu počiva MARIJA TOMAŽIČ... MATIJA TOMAŽIČ... ANNA JOLANDA CAVEDAL..."

Kdo bi si bil mislil! Ta spomenik je Štancar sklesal prezgodaj umrli ženi, potem pa so pod njim pokopali še njegovo vnukinjo Jolando, hčerko Anice in Santa Cavedala, in njega samega.

Ko je umrl še sin Karel in je zmanjkalo prostora za imena na prednji strani, so kamen obrnili, zgladili še drugo stran in nanjo vklesali njegovo ime. Tako je spomenik dobil še drugo lice. Ko sem lani za dan mrtvih obiskal domače pokopališče, me je zamikalo, da bi šel spet pogledat ta nagrobni

kamen, ki mi je imel toliko povedati. In spet sem ostrmel: komaj sem ga prepoznal,

Živo srebro

V kamnolomu za Starim gradom je Matija nekoč odkril jamo. Vrgel je kamen vanjo in slišal, da je na dnu čofnilo. Misleč, da je voda, je na vrh privezal železen predmet in ga spustil noter, da bi videl, ali je res. Spet je čofnilo, toda ko je potegnil železo ven, je bilo suho. Ker so v Vipavi že našli samorodno živo srebro, je pomislil, da je notri živo srebro. Jamo je potem zakril.

saj je imel popolnoma spremenjeno lice, in ne le eno, temveč obe. Z njega so bili strojno odbrušeni vsi dotedanji napisi z večjo ročno obdelavo ploskev vred. Namesto

v kamen klesanih napisov so zdaj na spomeniku zgoraj prilepljeni kovinski križ ter imeni Karla in Angele Tomažič, ki so jo lani pokopali, prav spodaj pa še imeni Marije in Matija.

Kakor da bi usoda spomenika simbolizirala zgodbo Štancarjevega rodu, ki se izgublja in tone v spreminjavem toku časa grobarja, tu in tam pa spet preblisne v spominu ljudi, ki so ga poznali in so mu bili blizu, na orumenelih straneh Doma in sveta, na starih fotografijah. K sreči je bilo z vztrajnim iskanjem in nekaj sreče vendarle mogoče rešiti pred pozabo vsaj nekaj kamenčkov iz mozaikov teh usod. Tako se je zgodilo, da sem prav na tisti dan ob grobu srečal Štancarjevo vnukinjo Dragico, ki živi na Opčinah pri Trstu, kasneje navezal stike z

Že priletni Štancar z domnevnim vajencem v kamnolomu za Starim gradom nad Vipavo. Fotografija je spričo redkosti dragoceno pričevanje o delovnem oblačilnem videzu in delovnih pripomočkih oz. orodjih "štancarjev" v tistih časih. Matija je oblečen v belo srajco in delovne hlače, na nogah ima visoke čevlje, pokrit je z običajnim pokrivalom, klobukom, in nosi dolge brke po stari šegi. V levici drži lesene nečke za prenašanje odpadnega materiala, z desnico se opira na "šap" ali "spon" za nakladanje materiala v nečke. "Fantinc" na njegovi desni nosi oprijet dolg suknič in kratke hlače do kolen. Doslej nisem mogel zvedeti, kdo je to - ali ga morda pozna kdo izmed bralcev Vipavskega glasa? In če ga pozna: ali je bil res Štancarjev vajenec? - Originalno fotografijo hrani Matijeva vnukinja Romanita Prestento v San Giovanni al Natisono v Furlaniji.

njeno sestro in se nazadnje srečal z njunim bratrancem Mariom Cavedalom iz Krmina v Furlaniji. Od njih sem zvedel o njihovem dedu Matiju Štancarju dosti več kot pri Vipavcih v Vipavi. In zdaj je čas, da vse to kar najbolj zvesto in izčrpno zapišem in objavim.

Štancarjevi v ustnem izročilu

Kakor je vedel povedati pokojni Doro Reharjev in še pomnijo starejši Vipavci, so Štancarjevi bivali v "gasi" za farno cerkvijo. Že dedje so opravljali to obrt. Z delom so začenjali že ob šestih zjutraj, tako da so jih slišali ljudje, ko so hodili k zornicam. Kasneje se je zadnji "štancar" Matija preselili nekam na Hrib, v tako imenovano Štalsko ali Štauskno hišo ali bolje hišico, pri današnji Rondičevi domačiji, najbrž okrog 1925. leta. V cerkveni "gasi" je ostal rod Matijevega polbrata Franca, ki pa ni več opravljal kamnoseškega poklica. Razen tega in suhih podatkov iz matičnih knjig ni bilo mogoče zvedeti ničesar o Matijevih prednikih kamnosekih, ne pri starejših Vipavcih ne pri potomcih v tujini.

Tudi njihovi kamnoseški izdelki nam le malo povejo o njih.(3) Samo za enega, ki ga je podpisal "M. Tomažič v Vipavi", bi si upal trditi, da je delo Matija Tomažiča, očeta zadnjega Matija. To je lepo sklesan masiven nagrobnik, zaključen s štirikapno strešico in križem, posvečen spominu Franceta Trošta, umrlega leta 1883, in Ane Trošt, umrle 1881. - zdaj stoji v špalirju odsluženi starih nagrobnikov pred zidom pokopališča v Podragi (levo od vhoda vanj). Če je bil narejen leta 1883, kakor daje misliti najmlajša letnica na njem, ki pa je vklesana na prvem mestu, ga ni mogel podpisati mladi Matija, ki je imel takrat komaj šestnajst let, temveč samo njegov oče Matija. To bi bilo za zdaj vse, kar bi mogel povedati o prednikih zadnjega Matija Štancarja.

Matija je bil velik, postaven mož, tudi zelo močan, a počasnih in preudarnih kretenj, kakor je terjalo njegovo delo. Delal je počasi, s potrpljenjem, in tudi govoril je počasi. Skratka, po splošnem prepričanju je bil zelo miren, "fejst človek". Že v mladih letih si je pri delu poškodoval oko, ko mu je priletel vanj kamnit drobec. Potem se mu je nekoč pozimi od mraza vnelo in mu je izteklo. Z velikim veseljem za pritrkavoval in je

že ob štirih zjutraj hodil v zvonik. Med prvo svetovno vojno, ko je vojska pobrala zvonove, je zvonil kar na "hılzno".(4) Doma je zmerom imel za branje koledarje goriške Mohorjeve družbe. Dosti sta brali tudi njegovi nečakinji, sestri Justa in Rada Tomažič, iz "gase" za cerkvijo.

Pri vojakih je bil na Dunaju. V tistem času je spoznal Marijo Gašperšič, ki je služila pri družini avstrijskega oficirja. Doma je bila z Jesenic; bila je vdova in je imela

Slap v Groti

Ko so delali električno centralo na slapu pri izviru Hublja (Italijani so jo gradili v letih 1927-1931), je /Evgen/ Meyer financiral iskanje slapa v vipavski Groti. V njej je bila namreč na koncu špranja, kjer je bilo slišati šumenje, kakor da bi bil zadaj slap. Če bi ga odkrili, je nameraval tam zgraditi električno centralo. Matija je tam delal nekaj tednov, da bi razširil špranjo in prebil dostop do domnevnega slapa. Pri tem je imel priložnost opaziti, da je notri šum ponehal, kadar je zunaj pihala burja.

še dva otroka: Franceta Osolnika in Tineta Gašperšiča, ki sta živela pri njenem bratu na Javorniku na Gorenjskem.

Ko se je Matija vrnil od vojakov, je Marija služila pri isti oficirski družini v Trstu. Dokler se nista poročila, jo je on vsako soboto zvečer mahnil peš iz Vipave čez Kras v Trst. Ob štirih zjutraj v nedeljo jo je že čakal pri sv. Antonu Novem, da sta šla skupaj k maši.(5) Ko je imel štiriindvajset let, to je moralo biti 1891. leta, sta se vzela. Skupaj sta imela pet otrok: Marico, Korleta, Tonco, Matija, ki je umrl pri dveh letih, in najmlajšo Anico, ki se je rodila 1906. Nekaj časa je bil pri njih tudi Matijev pastorek Franc Osolnik, ki se je rodil 1883. leta. Krušnemu očetu je pomagal pri kamnoseškem delu; pri njem se je naučil, kako se kolje kamen, kako kamen leži, kako diha... (Ko je šel k vojakom na Dunaj, je kar ostal pri vojakih, ker je bila kriza za delo; opravljal neke izpite in pozneje postal orožnik).

S svojim poklicem Matija v Vipavi ni

mogel preživljati družine, zato je bil prisiljen poiskati si delo drugje. Tako se je preselil z družino na Jesenice in tam v letih 1907-1912 delal v železarni in v neki tovarni jedilnega olja. Delu v tovarni pa se ni mogel privaditi, zato na Jesenicah ni imel obstanka in je iskal pot nazaj k svojemu poklicnemu delu, ki ga je veselilo. Leta, ko je moral delati v tovarni, so bila zanj najslabša leta.

Ko se je z družino vrnil z Jesenic v Vipavo, je dobil delo v Nabrežini. Tu je nekaj let delal pri podjetju stopnice za nove hotele v okolici Reke in v Dalmaciji. Takrat je hodil domov enkrat na teden. Hčerki Marica in Tonca pa sta šli služiti v Zagreb. (Tonca je tam umrla konec prve svetovne vojne za špansko gripo, za katero je takrat umrlo dosti ljudi)

Na začetku prve svetovne vojne je imel Matija že 48 let, in ker je bil brez desnega očesa, so ga dali za slugo nemškemu oficirju na italijansko fronto. Tam so vojaki trpeli strašno lakoto, ker so dobivali samo štruco kislega črnega kruha na teden. Njegov oficir je imel velikega volčjaka, ki ga je bilo treba hraniti. V kuhinji se je zmenil, da je sluga hodil tja po ostanke hrane za psa. Matija pa je najprej izbral med ostanki zase, kar je ostalo, je dal psu. Potem pri vojakih ni bil več lačen.

Ko je avstrijska vojska prodrla na Piavo, je šel tudi Matija tja. Domačini so sušili dosti sadja in takrat so se avstrijski vojaki po dobi suhih krav najedli vsaj posušenega sadja. Matija je zmerom pravil otrokom in vnukom, da bi bili Avstrijci prodrli dol do Rima, če jih ne bi pestila lakota.

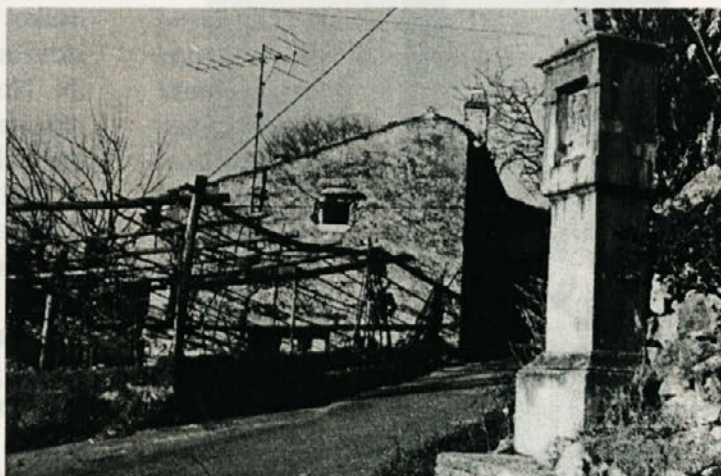
Potem, ko so Italijani zasedli Primorsko, se je kot zaveden Slovenec zelo jezil nanje zaradi njihovega protislovenskega ravnanja. Ko so mu z dekretom prefektore poitalijančili priimek v Tomasi, jih je klet: "Taljani, p'si hudičevi!" Kasneje pa se je zgodilo še tako, da je njegova Anica pripeljala domov prav Italijana - Santa Cavedala.(6) A Santo se je moral naučiti slovensko in otroci, ki so se jima rodili, so, dokler so bili v Vipavi, znali samo slovensko. Matija je bil zadovoljen: "Prmejduš, de mi je dopadlu", je pravil. "Če je tou, de so ga zastopli otroci, jim je morou li po slovensku povejdat!"

Tudi Matijev sin Karlo je bil pokončen

Slovenec. Ko se je vrnil iz prve svetovne vojne, so ga Italijani povabili med karabinjerje. Odklonil je in delal raje kot zidar. Takrat je veljal davek na samski stan, on pa ga ni hotel plačati. Zaradi tega so mu zarubili harmoniko in jo dali na dražbo. Takega početja ni mogel trpeti, poleg tega je bila trda za delo in zaslužek in je šel raje delat zidarsko delo v Ljubljano. Ker je bil dinar takrat zelo šibek, pa od tam ni mogel pomagati očetu. Po vojni je bila spet kriza za delo, še posebno za kamnoseke. Takrat se je začel uveljavljati cement oz. beton in kamnoseki, ki so poprej dobivali naročila za izdelovanje kamnitih okvirjev za okna in vrata, stopnice in podobno, so bili ob delo. Ljudje so naročali v glavnem le izdelavo nagrobnikov, to delo pa je bilo sezonsko: Matija Štancar je zvečine delal nagrobnike okrog vseh svetih. Takrat je dobil plačilo in poplačal dolgove, potem pa je sledila mrtva sezona in je spet tolkel revščino. Zadel ga je še ena nesreča: 1922. leta je ženo Marijo zadel kap. Ostala je mrtvoudna in 13. avgusta 1925 je umrla.

Kmalu potem je šla tudi najmlajša hčerka Anica služiti v Trst in oče vdovec je ostal doma sam. Leta 1935 se je Anica vrnila v Vipavo in se, kot že rečeno, poročila s

Santom Cavedalom. Imela sta štiri otroke: Jolando, Maria, Romanito in Aurelia. Jolanda je umrla za pljučnico, ko je imela osemnajst mesecev - njeno ime je ded Matija vklesal na podstavek spomenika, ki ga je postavil pokojni ženi -, Aurelio pa že naslednji dan po porodu. Njegovo ime ni bilo vrezano v spomenik.

Klesana kapelica sv. Roka na Hribu v Vipavi. Na slopu piše: "Postavil ROK MOHORČIČ iz Vipave dne 16. marca 1899.", na podstavku pa je podpisan "M. Tomažič v Vipavi." V niši kapelice je vdelana reliefna podoba molečega svetnika od pasu navzgor, z romarsko palico s križem, s katerega visi buča, s tremi romarskimi školjkami, z rožnim vencem in zvestim psom ob boku. Tik pod nišo je vklesan še proseč vzklik: "Sv. ROK za nas Boga prosi!" - Foto Božidar Premrl

Anica je skrbela za očeta do 1941. leta. Takrat se je iz Ljubljane vrnil Karlo in se je poročil na dom z Angelo Ferfila iz Vrhpolja. Poslej so se vsi trije stiskali v skromni Štalskni hiši na Hribu, ki je imela en sam bivalni prostor v visokem pritličju, do katerega se pride po zunanjih kamnitih stopnicah in kamnitem "ganku", in eno samo spalnico v nadstropju. Karlo in "nevesta" Angela sta skrbela zanj do njegove smrti 1945. leta. Hčerka Anica, katere mož je bil med vojno graničar na italijanski meji, pa se je bila že 1943. z malima Mariom in Romanito odselila iz Vipave k svakinji v Furlanijo. In tako se je zgodilo, da se je ohranil najbolj živ spomin na deda Matija Tomažiča v tujini, pri vnuku in vnukinji, ki odlično govorita slovensko. Dobro se spominjam, ko se je ded prišel posloviti od nas; objel nas je in rekel: „Zelo vas bom pogrešal, vem, da vas zadnjič vidim.“ In res ga nismo več videli, umrl je 2. januarja 1945, mi je napisal Mario Cavedale. (7) Ko so oni

Kilometrski kamni

Pod Italijo je Matija dobil naročilo od podjetja Tacchino za izdelavo vseh kilometrskih kamnov od Ajdovščine do Postojne. Matija jih je naredil, plačila od podjetja pa ni in ni bilo. Ko se je naveličal prošenj in čakanja na zaslužen denar, je stopil po pomoč k advokatu v Ajdovščino. Ta ga najprej vpraša, koliko mu dá na račun v tej zadevi. Matija pa se znajde: „Če bi imel solde, ne bi hodil k Vam. Takole se zmenimo: Vi izterjajte od podjetja moj denar in si od tega denarja zadržite plačilo zase.“ - In advokat je v kratkem uredil, da je Matija dobil plačilo.

odšli v Furlanijo, je Matija pogosto hodil k pokopališču, kjer je počivala njegova žena. Tam je posedal za zidom, kadil pipo in se predajal spominom.

Štancar Matija in njegovo delo

Mogočen spomenik Vipavcem, padlim v prvi svetovni vojni, ki ga je Matija Tomažič sklesal in postavil okrog leta 1925. - Foto Božidar Premrl

Matija, ki je, kot že rečeno, živel v Štalskni hišici na Hribu, si je v pritličnem prostoru z vhodom pod kamnitim gankom uredil kamnoseško delavnico. Da je to kamnosekova hiša, se je videlo že po zloženih grobo obdelanih kamnih pred hišo, ki so čakali na končno oblikovanje in obdelavo.

Kamnoseki v Vipavski dolini, kjer ni bilo velikih kamnolomov in kamnarskih podjetij - kakor npr. v Nabrežini pri Trstu ali v Sovodnjah in Dolu pod Gorico - in kjer kamnarstvo ni moglo biti tako množično in specializirano, so bili v glavnem krajevni "štancarji" s koncesijo. Opravljali so vsa kamnarska dela: od lomljenja kamna v kamnolomu (po starem so rekli temu postopku "šrotanje", kasneje in še danes pa "kuniranje" (8)), sekanja pridobljenih blokov na primerne kose do risanja skic in načrtov, grobega in finega klesanja ter končne obdelave: brušenja in glajenja. Tak mojster, ki je bil kamnolomec in kamnosek v eni osebi, je bil tudi Matija Štancarjev.

"Bil je fejest za rit kamne", se ga spominja upokojeni zidar Ivan Ponižev, ki je bil večkrat pri njem v kamnolomu za Starim gradom. Da je "uril" kamen, je najprej s špico in macolico naredil v primernih presledkih več kot pedí globoke konične luknje in vanje dal "kajle" (9), če je bila luknja preširoka, pa je po potrebi določil še ploščato železo. Potem je enakomerno tolkel z dvoročno macolo po "kajlah", zdaj v eni, zdaj v drugi smeri, dokler se ni blok utrgal od stene. Pravil je, da so po starem "kunirali" tako, da so v luknje zabijali hrastove kajle in jih zalivali z vodo: ko so se napele, so odklale kamen. Matija je lomil kamen za "vajngerje", stopnice, spomenike, ga razsekal na primerne kose in grobo obdelal že v kamnolomu. Drobno, odpadno kamenje je s "sponom" (10) grebel v lesene "neške", ki jih je prislomil k nogam, z "neškami" ga je metal v "karjolo" in z njo odvažal na rob "grabna" onkraj poti, ki pelje mimo kamnoloma na Stari grad. Z leti je na tisti strani grabna nastala cela "drča", ki se še danes dobro vidi. Večje kose, ki niso bili primerni za kamnoseško obdelavo, je Matija prodajal kot gradbeni kamen, za zidavo. Grobo obdelane kamnoseške kose pa je vozil domov na "legnarjih" (11) ali

Spomenik, ki ga je Matija Tomažič sklesal za pokojno ženo Marijo, kakršen je bil videti leta 1989 (po smrti Angele Tomažič predelan). Napis o pokojnem Matiju je vklesal njegov sin Karlo. - Foto Božidar Premrl

s "karjolo" brez kasona.

V delavnici je dal grobim izdelkom dokončno obliko in obdelavo. Pri tem je uporabljal ročno kamnoseško orodje: z jeklenimi špicami in mehko železno macolico (12) ter z oskrdjo (13), tj. kamnoseškim kladivom s konico na oba kraja, je grobo izravnaval ploskve, nato pa do čistega z zobatim dletom ter grobim, srednje grobim in finim zobatim kladivom, ki mu v Vipavi pravimo "bata"; robove spomenikov in črke je klesal z različnimi "krpjeli" ali "majzlni" (14). Čelne ploskve spomenikov, na primer, je na mokro brusil z velikimi brusi za dve roki. Črke na spomenikih je po naročilu zlatil z zlatimi lističi. Tudi pod Italijo jih je naročal z Dunaja: je pravil, da italijansko zlato ne velja nič.

Vse orodje si je sam klepal in kalil pri kovaču Ščuki, ni se zanesel na druge. Špice je potem brusil na ploščatem brusnem kamnu tako, da je držal špico z obema rokama in drsal z njo po plošči izmenoma podolgem in vstran levo in desno.

Nekdaj so kamnoseki delali dosti okenskih in vratnih okvirov, portalov, stopnice, kamne za shranjevanje zabele in suhe mesnine v njej, možnarje, v katerih so po starem tolkli hren, posušene fige za cikorijo, kasneje zrnje prave kave, poper ipd. Vse to je klesal tudi Matija. Spričo vedno širše uporabe betona v gradbeništvu, trgovinske ponudbe bolj praktične steklene in emajlirane posode, kavnih mlinčkov in drugih izdelkov sodobne industrije pa je bilo takih naročil zmerom manj. Kamen se je še najbolj držal pri nagrobnikih, "spomenikih".

Najstarejša znana Matijeva spomenika ne stojita v Vipavi, marveč v Črnem vrhu nad Idrijo in v Loméh. O njima je v septembru 1894. leta poročal ljubljanski literarni štirinajstdnevnik *Dom in svet*: "*Vipavski kamenosek je izklesal kaka 2m visoko, zgoraj okrajšano piramido, in pa spominsko pločo. Piramida je bila namenjena za lepo in očitno mesto v črnovrški vasi, ploča pa za rojstveno hišo Cigaletovo. Sredi minulega meseca je bilo vse zgotovljeno; kamniti spomenik so postavili v Črnem vrhu ob kraju, kjer se srečava največ cest, ploča pa vzdali v rojstveno hišo v Lomeh, h. št. 12.*" (15) Kakor so rekli stari Rimljani o knjigah: *habent sua fata libelli*, tudi knjige imajo svojo usodo, velja tudi za spomenike.

Leta 1934 je dala italijanska fašistična oblast spomenik, na katerem je med drugim vklesano: "Kar zrak stvaram, je narodu narodnost", predstaviti drugam, 1967. pa ga je domače turistično društvo spet postavilo na primerno mesto v park sredi vasi, obenem s spomenikom drugemu velikemu črnovrškemu rojaku Frančišku Lampetu.(16) Drugo pomembno delo, ki je bilo postavljeno 16. marca 1899, torej prav pri koncu prejšnjega stoletja, in ga je podpisal Matija - takrat je imel 32 let - je klesana kapelica sv. Roka na Hribu v Vipavi. To lepo kamnoseško delo je naročil Vipavec Rok Mohorčič (17) na čast svojemu godovnemu patronu, sicer zavetniku pred kugo.

Matijevo največje spomeniško delo in obenem zadnje te vrste je spomenik Vipavcem, padlim v prvi svetovni vojni, ki stoji sredi vipavskega pokopališča. Sklesal in postavil ga je po naročilu gozdnega odseka pri vipavski občini okrog leta 1925 - pri postavljanju mu je pomagal sin Karel, zidar. Po pričevanju pokojnega Dorota Reharja je bil na čelni plošči spomenika vklesan napis: "POČIVAJTE V TUJINI, / NEPOZABLJENI V DOMOVINI." A tudi tega spomenika se je dotaknila trda roka fašistične oblasti: najbrž okrog 1926. leta so dali premenjati to ploščo z novim napisom v dveh jezikih: "AI CADUTI NELLA GUERRA MONDIALE / VIPACCHESI." in: "PADLIM V SVETOVNI VOJNI / VIPAVCI." In tako je ostalo nespremenjeno do danes.

Poleg spomenika pokojni ženi, oblikovanega kot ploščat obelisk, stoji na vipavskem pokopališču še več drugih spomenikov, ki jih je sklesal Matija in zanje tudi sam narisal načrte. Ženinemu je močno podoben Durnov pod lipo na koncu pokopališča. Njegovo delo so tudi nagrobniki družin Žvokelj in Rehar v desnem zidu pokopališča, slednji z lepo sklesano angelsko glavico, ter kamen, pod katerim počivata Jožef Rodman in Stana Rodman (Pegan). Znana so še druga Štancarjeva dela v Vipavi. Pod Avstrijo, se pravi nekje pred prvo svetovno vojno, je sklesal imeniten profiliran ločni portal za nekdanjo Meyerjevo hišo nasproti cerkve sv. Štefana, ki je bil že omenjen v *Vipavskem glasu* (18). Zanj je napravil tudi notranje stopnišče s kamnitimi slopi (19). Notranji stopnišči s

profiliranimi stopnicami je naredil še za drugo Meyerjevo hišo, v kateri je bil pred leti vinotoč, in za hišo notarja Pušnika, današnji zdravstveni dom, vse v Beblerjevi ulici. In za konec naj omenimo še preprostejši portal z ravno preklado brez oznak pri hišni številki Pod gradom 12, ki je bila nekdanj Tinknova - prav tako Štancarjevo delo, kakršnih je najbrž še več, a ni več prič, da bi to izpovedale.

Štancarja Matija že dolgo ni več, njegov rod v Vipavi je izumrl. Ostajajo njegova dela in med starejšimi Vipavci je še živ spomin na dobrega tihega garača. A če je žc izumrl njegov rod v Vipavi, pa še tli njegova iskra onkraj meje, na Opčinah. Tam Matijev mladi prapravnuk Erik Vidali, ki se je izšolal za kamnoseka v Nabrežini - tam, kamor je šel njegov prapraded pred skoraj stoletjem s trebuhom za kruhom klesat kraški kamen za gosposke hotele, da bi živl družino v Vipavi -, spet kleše kraški kamen in marmor.

Božidar Premrl

Opombe

- 1) Pismo Franca Kralja z dne 11. 8. 1995.
- 2) Na Slovenskem je bilo šest večjih epidemij kolere v prejšnjem stoletju, prinašali pa so predvsem vojaki iz Italije. Najhujša je bila prav tista leta 1855, ko je po vsej kranjski deželi zbolelo za njo 3747 ljudi in umrlo 942. Več o tem lahko preberete v *Enciklopediji Slovenije*, 5. zvezek, *Kari - Krei*, Ljubljana 1991, strani 199-200, geslo *Kolera*.
- 3) Na Vipavskem se na nagrobnikih, spomenikih pa tudi na drugih kamnoseških izdelkih redko opazijo podpisi njihovih izdelovalcev. Nekaj izjem pa vendarle je: A. Čufar na spomeniku rodbine Hrovatinovih na vipavskem pokopališču; brata Janez in Jakob Oru (= Orel) iz Avbera na Krasu sta se podpisovala na "gurncih" kolon v Podragi, Škrlah, na Ravnjah, na obodu štirne v Avberu (zdaj v Novi Gorici), na plošči v cerkvenem tlaku pri Kodretih v Zgornji Branici; kamnosek Pipan iz Tomaja se je podpisal na Štembergerjevem nagrobniku na pokopališču v Štjaku... Na nagrobnikih iz črnega granita ali iz porfirja, ki so prihajali iz Ljubljane, sta večkrat podpisana znana ljubljanska kamnoseška mojstra Feliks Toman in Alojzij Vodnik. Poleg tega, da ti podpisi izražajo zavest izdelovalca o imenitnosti svojega izdelka, pomenijo tudi reklamo oz. pridobivanje naročnikov, kar potrjuje tudi redno navajanje kraja bivališča v podpisu.
- 4) "Hilzna", nemško *Hlse*, je medeninast tulec (granate).
- 5) Cerkev pri Rusem mostu v Trstu, kjer je bila - kot kaže - zgodnja maša za posle.
- 6) Santo Cavedal je bil pravzaprav Furlan iz Ontagnana pri Palmanovi, v Vipavi pa je delal pri Postirju, prav

tako Furlanu, doma iz Romansa, ki je imel v Vipavi mlekarino in pralnico za vojake.

7) Biografski podatki o Matiju Tomažiču so skoraj v celoti povzeti iz pisma njegovega vnuka Santa-Maria Cavedala iz Krmina z dne 20. januarja 1997 in iz pogovorov z njim.

8) "Šrotanje", "šrotati" izvira iz nemškega glagola *schroten*, kar pomeni (raz)sekati, (raz)drobiti. Ta izraz je bil običajen v nekdanjem kranjskem delu Vipavske doline, torej do Hublja, medtem ko so v takratnem primorskem delu Vipavske doline in na sosednjem Krasu "kunirali". "Kunirati" izvira iz italijanske besede *cuneo*, zagozda. Matija Tomažič je ta izraz "pobral" po vsej verjetnosti na delu v Nabrežini. Z razpadom Avstrije in s tem, ko je prišla Primorska po prvi svetovni vojni pod Italijo, se je nemški izraz zmerom bolj pozabljal, medtem ko se je širil italijanski.

9) "Kajla", zagozda, iz nemške besede *Keil*.

10) "Spon", vrsta motike s trikotnim listom, ki se uporablja tudi kot poljedelsko orodje za okopavanje. Nekdanj je "spon" z nečkami nadomeščal lopato.

11) "Legnarji", gornji del voza, narejen za prevažanje kamenja. Navadno je bil sestavljen iz dveh podolžnih okroglih bukovih "legnarjev", tj. leg, ki sta bili pri koncih prečno povezani s tanjšima okroglicama; vrhu njih sta bili pritrjeni bolj navzven še dve podolžni močni "ranti"; vsi deli so bili na stičiščih pokončno prevrtani in povezani z močnimi železnimi vijaki.

12) Po starem so kamnoseki uporabljali jeklene špice s trdimi, kaljenimi glavami in mehke železne macolice, ki se jim je od tolčenja po trdi glavi špice naredila luknja v čelu. Vsake toliko je bilo treba luknjo v čelu macolice na kovaški način zapolniti z železnim čepom. S tako macolico in špico se bolj zanesljivo in natančno kleše kot z jekleno macolico, ki se je uveljavila po drugi svetovni vojni.

13) Knjižni izraz *oskrd* je slovnično ženskega spola, torej "tista oskrd", ne "tisti oskrd". Na Vipavskem takega orodja skorajda nisem več zasledil. Pač pa se še marsikje najdejo oskrdi za klepanje mlinskih kamnov, ki jim tod navadno pravijo kar "špica", ponekod tudi "oškrba".

14) "Škrpjel", kamnoseško dleto, iz italijanskega *scalpello*; "majzl", kamnoseško ali zidarsko dleto, iz nemške besede *Meissel*.

15) Dr. Fr./an/ L./evcc/: Mateju Cigaletu v spomin, *Dom in svet*, 1994, VII. letnik, št. 18, str. 545.

16) Glej Sonja Žitko, *Po sledih časa, Spomeniki v Sloveniji 1800-1914*, Ljubljana 1996, str. 38.

17) V družinski knjigi, *Status animarum Vipava - II*, beremo na 201. strani, da se je Rohus Mohorčič, pater familias, Ipava, h. št. 201, rodil 14. julija 1818, umrl pa je kot "udovljen zasebnik" zaradi *vitium cordis, srčne napake*, 9. septembra 1902, star 84 let. Po izjavi Ivana Poniža iz Vipave je bil Rok Mohorčič iz Tabra, iz hiše, v kateri je bival pokojni mizar Stano Mohorčič, p. d. Pulinov.

18) B. Premrl, Vipavski portali, v: *Vipavski glas*, 1996, št. 37, str. 23.

19) Slop pomeni v arhitekturnem izrazoslovju podporni stavbni člen z večinoma pravokotnim ali osmerokotnim prerezom, v nasprotju s stebrom, ki je valjaste oblike. Glej Leksikon Cankarjeve založbe, Likovna umetnost, Ljubljana 1979, str. 242.

Informatorji, ki se jim ob tej priložnosti

najlepše zahvaljujem za vse, kar so mi povedali, da je lahko nastal ta prispevek:

Pavla Kodelja (zdaj Zemono), Ivan Poniž, Karlo Premrl, Vinko Premrl, Doro Rehar, Karlo Rondič, vsi iz Vipave; Santo Mario Cavedale, Matijev vnuk iz Krmina; Danica

Malalan in Dragica Vidmar Rauber, Matijevi vnukinji z Opčin pri Trstu; Bogdan Osolnik, sin Matijevega pastorka Franca, iz Ljubljane. Največ so mi povedali ali napisali Mario Cavedale, Ivan Poniž in pokojni Doro Rehar.

* * *

DRUŠTVO ZA NEGOVANJE RODOLJUBNIH TRADICIJ ORGANIZACIJE "TIGR" PRIMORSKE

V soboto, dne 17. maja 1997, se je ob 18. uri v mestni kinodvorani v Vipavi, Glavni trg 15, odvijala okrogla miza. V počastitev 50-letnice praznovanja priključitve Primorske k matični domovini Sloveniji so okroglo mizo organizirali:

- Društvo za negovanje rodoljubnih tradicij organizacije TIGR Primorske
- Občina Vipava
- Združenje borcev in udeležencev NOB Vipava

Program okrogle mize je obsegal:

- Oktet Sumus: dve rodoljubni pesmi
- Pozdravni govor: Ivan Princes, župan občine Vipava
- prof. Mira Cenčič: Tigrovsko gibanje na Krasu in v Vipavski dolini
- prof. Vera Brgoč: Tigrovsko gibanje na postonjsko - pivškem območju
- mag. Egon Pelikan: Cerkev, opora slovenstva na Primorskem
- mag. Slavica Plahuta: Tigrovsko gibanje v OF in partizanskih enotah NOB
- Ciril Pelicon, prvoborec na Primorskem: Partizanske enote in bojevanje na Nanoškem pogorju, v Vipavski dolini, na Pivškem, v Brkinih in na Krasu.

Okroglo mizo je vodil podpredsednik Društva TIGR Karlo Kocjančič.

Okrogla miza je bila dobro obiskana. Prisotnih je bilo okrog 100 obiskovalcev. Udeležencev iz Vipave je bilo premalo, lahko bi jih bilo veliko več; predvsem mladih. Mlade bi morala zanimati naša polpretekla zgodovina, da se seznanijo z življenjem naših očetov in mater. Ne bi se smelo več pojaviti vprašanje: Zakaj sem moral čakati petdeset let, da sem izvedel, da je bil tudi moj oče član organizacije TIGR? Mladi bi si morali na podlagi zgodovinskih dejstev ustvariti svoje videnje polpretekle zgodovine in svojo lastno presojo dogodkov. Prav gotovo je, da je bila ta okrogla miza idealen kraj in prilika, da se spozna dogajanja in vzroke zanje iz ust uglednih strokovnjakov. Vsi govorci so bili nepristranski, zelo natančni in obširni. Marsikaj je bilo povedanega tudi o Vipavi v teh časih. Vendar več o tem lahko preberete v nekaj knjižicah, ki obširno opisujejo takratne dogodke in ljudi.

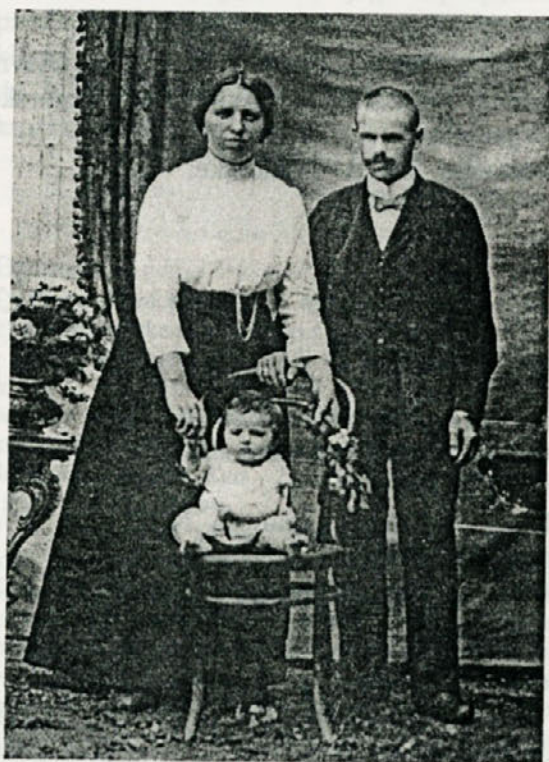
Dana je bila obljuba, da bodo vsi podani referati objavljeni v prihodnji številki Primorskih razgledov.

Dušan Lavrenčič

ANICA PREPROST

Anica Preprost, dolgoletna učiteljica v Vipavi, je s svojim življenjem in delom zapustila žive in lepe spomine vsem, ki smo jo poznali. Še bolj žive spomine nanjo pa imajo mnogi učitelji, s katerimi je poučevala, in učenci, ki jih je učila na Slapu in v Vipavi. Njena življenjska pot je tesno povezana z zgodovinsko usodo Primorske pod italijansko okupacijo.

Rodila se je 31. 12. 1912 v takratnem Št. Vidu pri Vipavi in z rojstvom razveselila mamo Ano in očeta Jožefa. Mama je bila dobra šivilja, oče pa je opravljal kar več

Mama Ana in oče Jožef z malo Anico leta 1913

poklicev. Bil je mlekar, mizar, kmet in občinski tajnik v Št. Vidu. Družina se je nato povečala še za hčerko Olgo in za sinka, ki pa je umrl že kot otrok.

Anica je po končani osnovni šoli v domačem kraju obiskovala meščansko šolo v Postojni v letih 1925 in 1926. Znanje je bogato dopolnila še pri notredamskih sestrah v Trnovem pri Ilirski Bistrici, kjer je končala štiriletno šolanje. Tu je dobila predvsem znanje za življenje, bogato po

moralni in duhovni plati, prvo znanje nemščine, stenografije, strojepisja, gospodinjstva in ročnih del. Po končanem šolanju v Trnovem se je zaposlila kot pisarniška uslužbenka na tedanji italijanski občini v Št. Vidu. Italijanske oblasti so začele potujčevati slovenske priimke in tako tudi Anici postavile pogoj, da poitalijanči svoj slovenski priimek Preprost v italijansko obliko semplicini. Temu se je takoj odločno uprla in za "nagrado" prejela odpoved službe. V taki situaciji se je odločila, da si sama poišče primerno zaposlitev in nadaljuje korajžno svojo življenjsko pot. Najprej je hotela izpopolniti znanje nemščine. Tako je pri devetnajstih letih poslala oglas v nemški časopis, da sprejme brezplačno delo družinske vzgojiteljice za dobo šestih mesecev, če si pri njih lahko izpopolni znanje nemščine, v zameno pa nudi otrokom brezplačno učenje italijanskega jezika. Na ta oglas je prejela ponudbo grofice Erike pl. Fon Guggenberg iz Riechhofna pri Briksnu na Tirolskem. Grofica Erika je bila dvorna dama pri avstrijski cesarici Citi. Družina Fon Guggenberg je Anico izbrala med več kandidatkami samo zato, ker je bolj zaupala vzgojo slovenski učiteljici kot pa nemški ali italijanski. Pogojna doba šestih mesecev zaposlitve se je podaljšala kar na štiri leta. Tako je Anica odlično dopolnila znanje nemškega jezika, si pridobila vsestransko razgledanost in uglajenost. Na priporočilo grofice je v letu 1935 sprejela ponudbo za otroško vzgojiteljico pri družini znanega italijanskega kirurga dr. Rafaela Lettierija iz Salerna pri Neaplju v južni Italiji. Njegova žena je bolehalo na pljučih, zato je družina iskala vzgojiteljico za dva majhna otroka. Po rojstvu tretjega otroka se je materi stanje tako poslabšalo, da je umrla. Anica je tedaj prevzela vse tri otroke, se odgovorno posvetila njihovi vzgoji in tako hotela nadoknaditi bolečo izgubo matere. Otroci so se nanjo navezali in jo sprejeli za svojo drugo mater. Čeprav se je Anica v družini dobro počutila in je pri njih uživala spoštovanje, je v njej tlela tiha

želja - vrniti se domov. Z domačimi je ves čas službovanja daleč od doma vzdrževala pisne stike, kolikor je bilo pač to mogoče.

Anica v Trnovem, sedi prva levo v prvi vrsti

Prek različnih italijanskih in nemških časopisov je spremljala politična dogajanja pred II. svetovno vojno in med njo. Posebne pozornosti in sočustvovanja je bila deležna njena Primorska. Nestrpno je pričakovala ureditev prometnih in drugih razmer za povratek domov.

Njeno odlično vzgojno delo s tremi otroki je bilo opazno v družini grofice Lettieri in tudi v bogatem sorodstvu in pri znancih, ki so prihajali iz visoke italijanske družbe. Zato jo je ta družina na vse načine hotela zadržati in Anico imeti za svojo do smrti. Ponujali so ji celo v last veliko palačo v Rimu, kar je odločno odklonila. Kljub velikim obljubam, otroškim prošnjam in solzam se je odločila za povratek v domači kraj takoj, ko je bil osvobojen italijanske okupacije. Ponoči je dobesedno izginila iz hiše grofice Lettieri. Z raznimi prevoznimi sredstvi se je vrnila v domači Št. Vid. V veliko veselje vseh se je 24. 6. 1945 pokazala na vratih rojstne hiše po 14 letih dela v tujini. Takoj je iskala primerno zaposlitev. Ponudili so ji mesto tajnice na takratni občini v Št. Vidu, saj je takih kadrov primanjkovalo. To mesto je odklonila, ker jo je velika želja peljala v poklic učiteljice. Svoje znanje za ta poklic je dopolnila s šestmesečnim pedagoškim tečajem leta 1946 v Tolminu in v nadaljevalnem tečaju v Ljubljani. V prošnji za sprejem v učiteljsko službo je pod vprašanjem Zakaj

želite v ta poklic?, Anica zapisala: Ker upam, da bom v tem poklicu najbolje koristila domovini. In res se ji je želja izpolnila. Za šolsko upraviteljico na Slapu je bila imenovana 13. 9. 1946. Pred tem pa je v Solkanu 25. 6. 1946 uradno zapriseгла. Na Slapu se je takoj vključila v vaško prosvetno delo, učila igre in pripravljala razne druge kulturne prireditve, zato so jo Slapenci imeli zelo radi in so jo spoštovali. Brezplačno je nudila slapenskim otrokom pomoč pri učenju nemščine, da jim je bil prehod na vipavsko šolo lažji. Leta 1954 je bila službeno premeščena na delovno mesto upravnice doma za vojne sirote, ki je

bil v prostorih sedanjega zdravstvenega doma v Vipavi. Dom za vojne sirote v Vipavi se je takrat postavljaj skoraj iz nič, saj ni bilo v izobilju niti hrane, še manj obleke ali šolskih potrebščin. Anica se je za te otroke izredno trudila in jim skušala nadomestiti izgubo enega ali obeh roditeljev. Sama je prosila po ustanovah in pisala razne prošnje tovarnam za obleko, hrano ali šolske potrebščine. V domu je bilo takrat od 50 do 60 otrok - vojnih sirot, ki so v Vipavi obiskovali nižjo gimnazijo. Tudi ko so ti učenci končali šolanje v Vipavi, jim je pomagala pri izbiri poklica, jim svetovala nadaljnje šolanje in zanje iskala primerno zaposlitev. Ko je

Anica je fotografijo poslala domov s pripisom: Mojim dragim - Salerno, nov. 1941

večina teh učencev končala šolanje v Vipavi, so ta dom leta 1957 ukinili. Anica je nadaljevala z učiteljevanjem in se je 1. 9. 1957 zaposlila na OŠ "Drago Bajc" Vipava. Tu je do leta 1969 poučevala nemščino in

Anica v prijetni družbi sodelavcev ob njeni petdesetletnici na OŠ Vipava

slovenščino, čeprav je bila upokojena že leta 1965. Nato je prevzela tajniške posle pri PD "Drago Bajc" Vipava, za tem pa je bila njegova dolgoletna predsednica in izredno požrtvovalna kulturna delavka. Vipavcem so ostale v spominu zelo kvalitetno pripravljene proslave, literarni večeri, uprizoritve številnih iger, ki jih je sama režirala. V to delo je vložila ogromno ur. Nikoli jih ni štela, še manj, zanje ni prejela kakršnegakoli plačila.

Vrsto let je v Vipavi nudila pomoč pri učenju italijanščine, nemščine in slovenščine dijakom, študentom in vsem, ki so jo za tako pomoč zaprosili. Učila je vse: od delavcev, kmetov, uradnikov pa vse do diplomantov visokih šol. Njen delavnik je zato trajal dolgo v pozne nočne ure. Vse svoje življenjske moči, znanje in čas je posvetila kulturi in prosveti. Posebno ljubezen je ob vsakem času izkazovala svojemu narodu in slovenskemu jeziku. Ob vsem tem pa je še našla čas za prijeten pogovor s prijatelji, znanci, sodelavci in učenci.

Anica je vseskozi aktivno sodelovala tudi na družbenopolitičnem področju. Dolga leta je bila odbornica občin Vipava in Ajdovščina. Nekaj časa je sklepala tudi zakonske zveze. Bila je članica številnih odborov in komisij pri takratnem okraju v Novi Gorici, pri

RK, DPM in drugih. Za svoje aktivno delo na številnih področjih je dobila vrsto priznanj. Zadnje je bilo njeno posmrtno imenovanje za "častnega člana" Občine Vipava v letu 1996. Ob vsem tem je

ostala skromna in vedno nasmejana, prijazna na ulici in v razredu, duhovno bogata in do smrti zvesta svojemu priimku Preprost in nikoli Semplicini. Svojo okolico je z vedenjem in delom vedno opozarjala, da ne živimo samo od kruha, in da zaradi njega tudi ne smemo vedno poklekniti. Bila je zgled pokončnega človeka in tudi v težkih trenutkih ni klonila. Tak mora biti tudi majhen narod, kot je slovenski. Dobro je poznala velike narode in njihovo superiorno obnašanje v II. svetovni vojni. Znana sta ji bila tudi blišč in beda

visoke evropske družbe. Zapustila jo je samo zaradi izrednega občutka pripadnosti svojemu narodu.

Njena želja po stalnem lastnem izobraževanju jo je vodila, da je opravila tudi kmetijsko-gospodarski tečaj v Ložah leta 1954, kar je bilo povezano tudi z njeno ljubeznijo do domačih in očetove domačije. Strokovni izpit za poklic učiteljice je opravila v Ljubljani leta 1950. Takrat je pod izpitno nalogo iz slovenščine prebrala pripis profesorja, ki je njeno nalogo ocenjeval. Takole je Anici za popotnico v učiteljski poklic zapisal: "Vaša naloga izraža bogato znanje, plemenito dušo in ljubezen do učiteljskega poklica. Prepričan sem, da boste to znanje z veseljem in ljubeznijo prenašali na učence. Čestitam!"

Anica je bila vsekakor izjemna osebnost. Z veliko odgovornostjo in poštenjem se je lotila vsakega dela. Vse življenje je ostala zvesta Gregorčičevi misli:

"Dolžan ni samó, kar veléva mu stan, kar móre, to móž je storiti dolžan!"

In res je bilo tako. Zato bo Anica ostala za vedno zapisana v našem spominu.

Umrla je 23. 1. 1989 in počiva na pokopališču v rojstni vasi v Podnanosu.

Magda Rodman

IZ DELA KS VIPAVA

Na predlog krajanov in v skladu s sprejetim načrtom del smo začeli urejati blokovsko naselje v ulici Gradnikove brigade, ki je po odhodu bivše jugoslovanske vojske kazalo klavrno podobo zanemarjene, uničene in neurejene soseske. Najprej smo se lotili obnove otroškega igrišča. Fizična dela so opravili krajanji te ulice sami ob finančni podpori krajevne skupnosti, ki je prispevala sredstva za zasutje peskovnika, za dovoz zemlje, za

obnovo klopi in za delno zasaditev površin. Posebno se je pri delu angažiral gospod Boris Ličen, ki je sam izdelal tudi posamezna igrala. Na pomoč je priskočila tudi vzgojna ustanova in prispevala leseno hišico, ki je v novem okolju dobila povsem nov videz. Ker si ni mogoče predstavljati otroškega igrišča brez gugalnic, so izdelali tudi te in jih pobarvali z modro barvo morja.

Krajanji so ob podpori

Komunalne družbe Ajdovščina uredili tudi nov dostop do stanovanjskega bloka in zasuli »črni izhod« do magistralne ceste. V jeseni, ko bo steklo normalno financiranje iz občinskega proračuna, se lahko začne z asfaltnimi deli. Ponudbe možnih izvajalcev, SGP Primorje in Cestno podjetje Nova Gorica, so tudi že pridobljene.

Za ureditev zelenice med bloki in Goriško cesto je bila naročena izdelava idejnega projekta. Predlog je pripravila gospa Nataša Turk - Korošec, dipl. arh. Ker so dela vezana na dovoz zemlje, bo z izvedbo potrebno počakati do začetka gradnje avtoceste Log-Razdrto.

Na željo krajanov je vzporedno stekla tudi delovna akcija za ureditev otroškega igrišča ob glavnem parku v ulici 18. aprila. Tudi tu so krajanji sami prebarvali igrala, obnovili lesene klopi, gugalnice, uredili peskovnik in posadili manjkajoče zelenje. V načrtu je še povečanje števila igral in gostejša živa meja okrog igrišča. Dela naj bi bila zaključena do prihodnje pomladi.

Za vsa opravljena dela se v imenu Sveta krajevne skupnosti zahvaljujem vsem, ki so pripomogli k ureditvi igrišč za najmlajše; tu se bodo lahko zadrževali tudi otroci, ki obiskujejo vipavski vrtec. Na vse pa se obračam s prošnjo, naj težko pridobljenega ne uničujejo. Še posebej prosim lastnike psov, naj svojih štirinožnih ljubljencev ne vozijo po teh igriščih.

V zvezi z načrtovano ureditvijo domačega pokopališča je bil do sedaj speljan vodovod do zadnjega dela pokopališča in hkrati položena električna napeljava za možno osvetlitev osrednje poti. Vsa izvedena talna dela tako omogočajo tlakovanje poti. V letošnjem letu je predvidena obnova spomenika padlim v prvi svetovni vojni in njegova osvetlitev. Sredstva za to obnovo poskušamo pridobiti iz republiških namenskih sredstev preko upravne enote Ajdovščina.

KS Vipava je v mesecu juniju nabavila kosilnico za košnjo travnatih površin z namenom, da bi si krajanji čim lepše uredili svoje zelenice. Kosilnico si je mogoče izposoditi na sedežu krajevne skupnosti.

KS Vipava je spremenila **urnik** dela s krajanji: odslej bo vsak **torek od 16. do 18. ure.**

*Predsednica KS Vipava
Marta Rodman*

OBČINA VIPAVA PRAZNUJE

Ob prazniku občine ni primerno, da polagamo račune oziroma objavljamo, kaj smo storili, kaj načrtovali. To naj ostane za naslednji Vipavski glas.

26. junij je praznik naše občine. Slavnostna seja sveta bo 28. junija, na dan, ko Prostovoljno gasilsko društvo Vipava praznuje 120-letnico ustanovitve. Ponosni smo, da pripadamo rodu, ki mu je po večstoletnih sanjah o lastni državi, to uspelo uresničiti. Prav odločnost in pogum naših občanov je 26. junija 1991 dokazala, da smo samostojnost države sposobni tudi braniti. Ta dan je izbran za praznik naše občine.

Seveda pa to ni dan, na katerega bi opevali dosežke in trud občinskega sveta in občinske uprave; to tudi ni dan, ki bi ga izkoristili za naštevaje bodočih nalog občinskih organov. So pač zadeve, ki smo jih bili dolžni reševati, in take, ki nas v prihodnosti še čakajo. Pomembno je le to, da so v interesu razvoja občine in v korist občanov.

Že res, da se dogodki posameznega območja vklešejo v stene časa, ostanejo pa ljudje, ki jih čas ne sme povoziti.

Praznovanje občinskega praznika je prilika, da se posameznikom zahvalimo, jim podelimo priznanje.

Svet občine Vipava je na svoji 25. redni seji, dne 16. junija 1997, sprejel sklep o podelitvi priznanj občine Vipava za leto 1997.

Najvišje občinsko priznanje za leto 1997 prejme:

Prostovoljno gasilsko društvo Vipava

Prostovoljno gasilsko društvo Vipava praznuje letos kot najstarejša gasilska organizacija na Primorskem 120-letnico razgibanega, predvsem pa uspešnega delovanja v korist občanov občine Vipava.

V vsem obdobju gasilci niso bili znani le po gašenju požarov in po drugih reševalnih akcijah, ampak so bili in so prisotni tudi na drugih področjih, ki so povezana z običaji in potrebami občanov. Prava vrednost dobrega delovanja gasilskega društva pa je žal manj vidna. Ta sklop delovanja je vezan na preventivno dejavnost društva kot celote in posameznega člana. Ocenjujoč to delovanje uvrščamo Prostovoljno gasilsko društvo Vipava med najuspešnejša v bližnji in daljni okolici. Poudarimo lahko, da je društvo kljub dokaj skromnim sredstvom za redno dejavnost predvsem s prostovoljnim delom in iskanjem dodatnih virov, vedno skrbelo, da je imelo času in potrebam primerne prostore in opremo. Samo v dom, ki je lahko v ponos vsej občini, je bilo vloženih nad polovico lastnih sredstev (v obliki dela in zbiranja z raznimi storitvami).

Občina Vipava je ponosna na 120-letnico delovanja društva, ki ni nikoli zatajilo ali prenehalo delovati, zato si PGD VIPAVA zasluži najvišje občinsko priznanje.

Občinsko priznanje častni občan občine Vipava za leto 1997 se podeli

gospodu dekanu Francu Pivku iz Vipave:

Črni vrh nad Idrijo je rojstni kraj gospoda Franca Pivka. V mašnika je bil posvečen leta 1957 v Ljubljani. Župnik in dekan v Vipavi je od leta 1971.

Gospod Franc Pivk, ki mu je najpomembnejša skrb za ljudi, njihovo vero, kulturo in vzgojo, je veliko truda namenil tudi skrbi za sakralne stavbe in kulturno dediščino: božjepotna cerkev Marije Tolažnice v Logu, župnijska cerkev svetega Štefana, cerkev na Gradišču, kapelice križevega pota na Gradišču, pokopališka kapela, cerkvena hiša itd. Zasluge pa ima tudi na pedagoškem področju. Na Srednji verski šoli v Vipavi je poučeval

biologijo in psihologijo, med dijaki in svojimi kolegi je užival ugled vestnega strokovnjaka in pedagoga. Z veseljem nam odpre vrata cerkvene hiše za najrazličnejše prireditve, predavanja, varstvo otrok med počitnicami, skavte, pevce in še bi lahko naštevali. Mnenja smo, da se je g. Franc Pivk z opravljenimi deli že trajno zapisal v zgodovino vipavske župnije in kraja in si s tem zaslužil naziv častni občan občine Vipava.

Gospod dekan, žal, tega priznanja ni sprejel. Objavljamo fotokopijo njegovega pojasnila:

Spoštovani Svet občine Vipava.

Prejel sem Vaš dopis, s katerim sem bil obvešččen, da je Svet občine Vipava sprejel sklep, da se mi podeli priznanje Občine Vipava, 28. junija 1997.

Priznam, da sklepa Sveta občine Vipava niti od daleč nisem pričakoval. Čutim dolžnost, da se Vam vsem iskreno zahvalim. Želim uporabiti besede velikega filozofa Kenta, ki jih je filozof postavil za izhodišče razmišljanja; gre za besede "stvar sama na sebi"! Tudi moj primer pogojuje "stvar sama na sebi", ki me obremenjuje, da Vašega dobronamernega Priznaja ne morem sprejeti. Ostajam zvest besedi, ki sem jo dal škofu, ki me je posvetil v duhovnika, da bom vse svoje moči in sposobnosti posvetil Bogu in Slovenskemu narodu, ki mi je zelo pri srcu. Za Vaš iskren Sklep pa vam zagotavljam, da boste dosegli lepe uspehe, saj tudi Vi želite dobro Slovenskemu narodu.

Prav lep pozdrav!

Vipava, 23. junija 1997

Franc Pivk, dekan

Plaketo občine Vipava za leto 1997 prejmejo:

ga. Loredana Sajovic iz Vipave

Gospa Loredana Sajovic že od leta 1985 razdaja svoje znanje pevcem v zboru Stanka Premrla iz Podnanosa. Njena vztrajnost, požrtvovalnost in neverjetna volja do dela je obrodila že mnogo sadov. Zbor je držala skupaj in ga obdržala tudi v najbolj težkih trenutkih. S svojim znanjem, ki ga stalno dopolnjuje, je vzgojila že mnogo pevcev. Vedno skrbi, da se zahtevnost skladb veča in s tem tudi umetniški nivo zbora.

V enajstih sezonah, ki jih je gospa Loredana Sajovic preživela z zborom v Podnanosu, je pustila v pevcih delček sebe, delček svojega življenja, hkrati pa je tudi sama med njimi preživela ogromno časa, zato ji občina Vipava podeljuje plaketo kot priznanje za uspehe na kulturnem področju občine.

g. Alojz Ferjančič z Goč

Gospod Alojz Ferjančič je bil vrsto let predsednik Krajevne skupnosti Goče. To funkcijo je opravljal vestno in požrtvovalno v dobro vseh prebivalcev. Z napeljavo telefona in asfaltiranja vaške ceste se je bistveno izboljšala kvaliteta življenja na vasi in posredno tudi v občini. V svojo družino je vedno rad sprejel otroke brez doma. Za ljubezen do soljudi in pomoč ljudem v stiski si g. Alojz Ferjančič zasluži plaketo občine Vipava.

g. Dušan Benčina iz Lož

Gospod Dušan Benčina aktivno deluje že vrsto let kot predsednik Krajevne skupnosti Lože-Manče. V tem obdobju je pripomogel, da je krajevna skupnost zaživela, saj so obnovili osnovno šolo, dva pila, obudili kresovanje in zgradili avtobusno postajo v Mančah. Poleg delovanja v domačem okolju navezuje stike s pomembnimi strokovnjaki v širšem krogu. Je ustanovitelj in predsednik združenja vinogradnikov in vinarjev, sodeluje pri utiranju Vipavske vinske ceste. Za njegovo zagnanost, za delo v dobro kraju in občini, mu občina Vipava podeljuje plaketo občine.

Priznanja občine Vipava za leto 1997 bo podelil predsednik Sveta občine Vipava gospod Goran Kodelja na slavnostni seji 28. junija 1997.

Ob prazniku občine Vipava čestitamo vsem Vipavcem, še posebej dobitnikom občinskih priznanj.

*Tajnik občine
Alojz Vitežnik*

IZ NAŠE ŽUPNIJE

ŽUPNIJA SV. ŠTEFANA V ZNAMENJU NOVE MAŠE

Prvi novomašnik, ki smo ga Vipavci dobili po drugi svetovni vojni, je bil leta 1987 g. Sandi Skapin. Celih 45 let je preteklo od predhodnega, to je bil g. Stanko Premrl. Za g. Sandijem Skapinom pa smo novomašnika, g. Jožefa Korena, dobili že po 10 letih. Upajmo, da bodo odslej nove maše v Vipavi vsaj tako pogoste.

Ob vsaki novi maši se življenje v župniji prilagodi temu prelepemu dogodku. Poleg običajnih duhovnih priprav se ob taki priliki dogaja marsikaj tudi na gospodarskem področju.

Župnijski pastoralni svet se je odločil, da nanovo "obleče" zvonik, v celoti je bila prekrita streha cerkvene ladje in kapel, nad krstilnico smo strešnike zamenjali z bakreno pločevino. Ob tej priliki je bila preurejena celotna notranjost; zamenjana so bila vsa lesena okna, izdelana iz kvalitetnega jesenovega lesa, v vsej ladji in kapelah je bila povsem nanovo urejena električna napeljava in končno smo omenjene prostore po nekaj desetletjih ponovno prepleskali. Okoli cerkve je bila vkopana ustrezna vzemljitev strelododa. Vsa dela so bila zelo zahtevna, tako po strokovni plati, kot tudi v fizičnem pristopu, predvsem pa pri montaži in demontaži gradbenih odrov.

Veliko večino teh del so opravili župljani prostovoljno, hitro, predvsem pa popolnoma varno, za kar jim gre vse priznanje. Pri takem delu je tudi veliko manj zahtevnega, vendar prav tako skrbno opravljenega in potrebnega dela, kot je čiščenje cerkve. Tudi tu so, večinoma prizadevne župljanke, opravile delo hitro in temeljito, tako da je vsa cerkev pripravljena za slovesnost nove maše, ki bo v nedeljo, 13. julija ob 10. uri.

Vsem, ki so se kakorkoli odzvali vabilu in pripomogli, da je bilo delo dobro in lepo opravljeno, se župnijski pastoralni svet v imenu gospoda dekana in v svojem imenu iskreno zahvaljuje. Naj vam bo Bog bogat plačnik.

Gospodu novomašniku ob pomembnem dogodku iskreno čestitamo in mu ob pričetku nove življenjske poti želimo obilo sreče in zadovoljstva, predvsem pa poguma in življenjskega optimizma. V dneh, ko se farno občestvo sv. Štefana veseli te nove maše, pa istočasno obhaja 40-letnico duhovniškega delovanja g. Franc Pivk, župnik in dekan; naš rojak, g. Sándi Skapin, sedaj župnijski upravitelj v Kopru, pa 10-letnico.

Obema ob jubileju iskrene čestitke!

za ŽPS Peter Vrčon

POMLADANSKA SEZONA FOLKLORNEGA DRUŠTVA

Vipavska dolina je kulturno bogata in lepa, še posebej v tej cvetoči in zeleni pomladi - s to mislijo vabimo obiskovalce naše doline, da z nami doživijo utrinek lepote. Svoj delež smo, letos že z dvema nastopoma, prispevali tudi mladi folkloristi iz Vipave.

Ob koncu aprila smo nastopali v Ljubljani. Na dnevih Vipavske doline v Maxi marketu smo gledalcem, ob pokušini vina iz vipavske kleti in nanoškega sira, zaplesali nekaj značilnih primorskih plesov.

V soboto, 27. aprila, pa smo sodelovali na področni reviji odraslih folklornih skupin Primorske v Portorožu. To je bil naš prvi nastop na tovrstni prireditvi in nanj smo se pripravljali z redno tedensko vajo. Organizator revije je bilo Kulturno umetniško društvo Karol Pahor iz Pirana. Prireditvev je bila v portoroškem Avditoriju in pred strokovno komisijo se je predstavilo kar sedem folklornih skupin. Z ljudskim običajem - "šagro", je večer začela Folklorna skupina Hrvatini, v spletu kraških plesov pa so zapeli in odplesali člani Folklorne skupine Kras iz Komna. Plesalci iz Šentviške gore in Folklorna skupina Šaltin sv. Peter so odplesali splet živahnejših gorenjskih plesov. Ob nežnejši melodiji in lahkotnejših korakih goriških plesov smo zaplesali Vipavci in občinstvo nas je kar lepo sprejelo. Za zaključek so nastopili še Folklorna skupina Razor iz Tolmina in mladi iz Pirana, ki so s plesom "Ča to šuška, ča to gre" dodali večeru nekaj vedrine slovenske Istre.

Vzpodbudne kritike, ki smo jih prejeli s tem nastopom, so nam dale nov zagon pri našem delu in upamo, da bomo načrte letošnjega leta zato še bolje uresničili.

Petra Bajec

VIPAVSKI GASILCI SO PRAZNOVALI 120-LETNICO

V soboto je Prostovoljno gasilsko društvo Vipava z velikim zborom praznovalo 120-letnico ustanovitve; pobudnik ustanovitve društva je bil grof Karel Lanthieri. Gasilci so praznik proslavili z dokončanim gasilskim domom in s predajo kombiniranega vozila, ki ga je blagoslovil vipavski dekan Franc Pivk.

Ob 120-letnici je društvo, ki danes šteje 62 članov in 60 mladincev, prejelo tudi najvišje občinsko priznanje. Predsednik Gasilske zveze Slovenije Ernest Öery je v slavnostnem govoru poudaril pomen prostovoljnega gasilstva. Zbora pred gasilskim domom v Vipavi so se udeležili člani 18 društev in zvez iz več slovenskih regij in iz Trsta. Ob tej priložnosti si je novi dom ogledalo veliko krajanov Vipave in od drugod.

Pomoč nesrečnim v sili

to njemu je zaklad,

da vsi bi taki bili

v nesreči bratu brat

(Janez Krhne, vipavski ljudski pesnik, GASILCEM)

... iz ožgane silhuete 130 let starega "Johmanovega mlina" (stari Mlinotestov mlin ob Hublju) v Ajdovščini se je tisto soboto, 7. junija 1997, še vedno dvigal dim, ko sem zagledal znano postavo s šlemom in v rdečem kombinezonu. "Poveljnik, kako je šlo?" "Dobro..." "Kako se obnese novo vozilo?" "Odlično!" Odgovori so bili povsem v skladu z okoljem požarišča in značilno jedrnatostjo poveljnika *Damjana Tomažiča*. Vipavski

prostovoljci so pridrveli z novim vozilom v sosednje občinsko središče v pičlih osmih minutah. Tedaj sem začutil gornje verze ljudskega pesnika Janeza Krhneta na drugačen, močnejši način, ki ne zveni patetično: na vsakdanji način, razumljiv vsakomur, ki ga utegne doleteti nesreča. Vsakršna nesreča, ne le rdeči petelin na strehi... Tik pred praznovanjem 120-letnice so gasilci iz Vipave pokazali, da čas kvečjemu pozlati dejanja ljudi, naredi pa jih še bolj učinkovita tudi v njihovem plemenitem poslanstvu...

Prvo gasilsko društvo na Primorskem

Razlog za ustanovitev Gasilskega društva Vipava je bil predvsem v hitro razvijajočem se gospodarstvu pred prelomom prejšnjega stoletja. Vipava tistega časa je predtem poznala stražno službo: požarom je v veliki meri pomagala pri rojstvu burja, ki je raznašala iskre iz dimnikov in ognjišč v presušena ostrejša domačij in javnih poslopij. Ogenj ne prizanaša nikomur - ne grofu ne kmetu in ne rokodelcu ali bajtarju. Zato so Vipavci podprli pobudo grofa *Karla Lanthierija*, ne glede na to, da je v tistem času organizirana gasilska obramba pomenila tudi narodnostno uvrščanje Slovencev. Natančen dan in mesec tistega leta 1877 se izmikata raziskovalcem - morda ga bo čas naplavil iz arhivov. Toda tega leta je bilo kot prvo na Primorskem ustanovljeno Gasilsko društvo Vipava. Grof Lanthieri je postal častni načelnik gasilcev, plačal je nabavo opreme, ročne brizgalne in uniform. Društvo je imelo prostor za hrambo orodja in opreme v gradu - prav tako jim ga je odstopil Lanthieri. Prvi načelnik je bil *Jože Dolenc*.

Načela društva so bila jasna: član je lahko postal le tisti, ki je bil znan kot pošten in delaven, moral je biti pripravljen priskočiti na pomoč kadarkoli in biti je moral dobrega zdravja. Kdor je mogel, je pomagal z denarnimi prispevki.

Po 13 letih na svojem

S smrtjo Karla Lanthierija 1910. leta so gasilci izgubili prostor. Zato so pospešili stara prizadevanja, da dobijo lasten gasilski dom. Po zaslugi rojaka *Ladislava Pegana* - kot deželni odbornik je uspel zagotoviti denar za gradnjo - in osebne požrtvovalnosti ter prizadevanj gasilcev samih so se v dveh letih (1912) že vselili v za tiste čase velik dom, zgrajen na zemljišču prejšnjega skladišča domače varnostne službe. Tu so vipavski gasilci dočakali stoletnico. Toda vmes so prehodili pot, ki jim je bila v ponos.

Gasilci kot steber narodnega samozavedanja

Značilna trma Vipavcev se je povsem pokazala med italijansko zasedbo naših krajev. Tedanja italijanska oblast je na slovensko prebivalstvo izvajala vse večji pritisk, sprva v prikriti obliki, nato vse bolj grobo in odkrito raznarodovalno.

Vipavski gasilci so primer, kako so domačini vse bolj čutili društvo kot oporo slovenstva. Nasprotja med italijanskim uradništvom in vipavskimi gasilci so dosegla vrelišče, ko so ti hoteli razviti prapor ob 50-letnici. Oblast je le dan pred praznovanjem prepovedala praznovanje z izgovorom, da prireditev ni prijavljena. Gasilci so poznali pravo zgodbo, pa tudi občinski podestá (od oblasti postavljen občinski uradnik, ki je izvajal oblast na lokalni ravni) se očitno ni trudil, da bi jo zanikal: do prepovedi je prišlo, ker so gasilci za botro prapora predlagali domačinko, v nasprotju z željo podestája Pacellinija, da bi to bila njegova soproga. Zaradi nevarnosti razpusta in da bi ohranili orodje in opremo, so gasilci izvolili nov odbor, prevzeti so morali tudi pravilnik, ki so ga uporabljala občinska društva v italijanskih mestih. Kljub prepovedi so zapisniki napisani v slovenščini. Ker je gasilska oblast goriške pokrajine društvo obravnavala kot poklicno, je dobilo celo motorno brizgalno, avtomobil in orodje.

Košarko so prvi igrali gasilci

Vihar druge svetovne vojne je vase potegnil tudi članstvo vipavskih gasilcev, nekatere z mobilizacijo v italijanske gasilske enote.

Od leta 1948. dalje, predvsem pa začetek petdesetih let (med 1950 in 1953), označujejo obnovo dela gasilcev. Vanj se je vključilo veliko število mladih, tudi mladink, ki jih

LAVRIČEVA KUHIZNA
AJDOVSCINA

pritegne izjemna dejavnost na vrsti področij, vključno s športom. Morda niste vedeli, da so vipavski gasilci sodelovali v košarkarskih tekmah? Pa so - košarko so v Vipavi najprej igrali gasilci! Igrali so nogomet, kegljali in še kaj, organizirali so plese in družabne igre, bilo je zelo veliko stikov z izobraževalno sfero. Dinamiki skorajda nujno sledi kriza - ta je bila za društvo skorajda usodna...

Huda burja je porušila skorajda 12 metrov visok lesen stolp (zgrajen je bil 1953. leta) za sušenje cevi in urjenje, in društvo je zajelo malodušje: zavarovalnino so namenili za popravilo strehe doma, ki je bila slaba. Nič ni kazalo, da bi se utegnilo premakniti na bolje... Dom je bil potreben temeljite obnove, kriza v letih 1963 in 1964 pa je trajala. Tik pred razpustom društva je prišlo do soglasnega sklepa o prodaji polovice doma, kupec pa se je za kupnino zavezal v grobem urediti preostali del in nad njim zgraditi tudi stanovanje.

Čas zahteva nove prostore

Čas je zahteval nove prostore in člani društva so se na izrednem občnem zboru plebiscitarno odločili, da zgradijo nov dom na ustrežnejši lokaciji.

Vodstvo društva, ki ga je tedaj vodil Peter Vrčon, je začelo z aktivnostmi za pridobitev lokacije in začetek gradnje. Ob 100-letnici je bil simbolično postavljen temeljni kamen ob sedanji lekarni.

Temeljni kamen ni stal na pravem mestu

Društvo je pozneje uspelo tudi s pomočjo krajevne skupnosti Vipava pridobiti lokacijo, ki se je pokazala za ustrežnejšo. Zemljišče je bilo last Jožefe Furlan iz Tabra, kupljeno 1979, in stekla je priprava dokumentacije. Gradbeni material je društvo nabavljalo s sredstvi od prodanega dotedanjšega doma ter stanovanja. Konec leta se je začela priprava gradbišča z betoniranjem temeljev, sočasno je bilo potrebno pridobivati dodatna sredstva (posojila).

24. maja 1980 je bila manjša slovesnost, ko so gasilci in krajan, predvsem mladina ter vojska (JLA), prisostvovali priložnostni proslavi vgraditve vogelnega kamna in nato ves dan nadaljevali z gradnjo.

Pomembni koraki v gradnji

Že decembra 1979 je bil pokrit prvi del doma (garaže). Poleti naslednjega leta (27. junija 1981) so bili prostori garaž usposobljeni in društvo je vanje preselilo vso opremo ter dotedanji dom predalo kupcu.

S preselitvijo se je v prostorih nadaljevala preostala društvena dejavnost. Nadaljevalo se je z gradnjo drugega dela doma, torej društvenih prostorov in 7. 1. 1982 je bil pokrit z betonsko streho. Sledilo je urejanje dvorišča, položen je bil asfalt, urejalo se je notranjost garažnega dela, strehe so bile pokrite s salonitno kritino... Do 4. 11. 1983 so bila vzdana in zasteklena okna in ometane vse zunanje fasade, opravljen je bil tudi priklop zgradbe na električno omrežje. Dom je bil v celoti zaprt...

Nato je šlo "po špagi"...

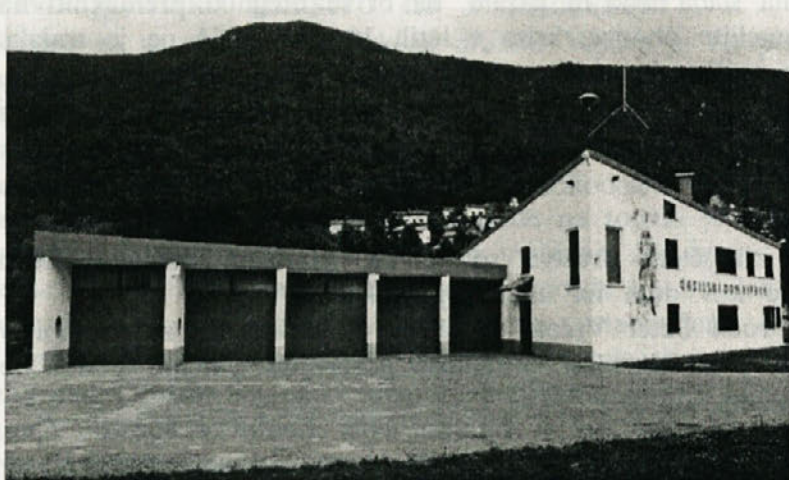
V tem času je bilo porabljenih 68 odstotkov vseh sredstev. Naslednja leta so se izvajala predvsem končna gradbena in obrtniška dela v okviru razpoložljivih sredstev, ki jih je bilo vse manj - torej "po špagi". Pisarna je bila usposobljena leta 1984, naslednje leto so bili narejeni notranji ometi in večina tlakov. Leta 1990 je bil montiran večji del lesenega stenskega opaža v dvorani, urejene in opremljene so bile sanitarije in kopalnice. Dvorana je bila dokočno urejena konec 1996. Ostali deli stavbe in okolice so počakali 120-letnico.

Udarniški časi

Vrednost gasilskega doma znaša v juniju 1997 47.349.000 SIT, od tega znaša vložek v denarju 18.404.000 SIT. Razliko predstavlja prostovoljno delo članov društva, občanov in vojakov skupno 17.143 delovnih ur. Vsa betonska dela so bila opravljena ročno, torej z

električnim betonskim mešalcem, lopato in samokolnico. Edina izjema je bila streha društvenih prostorov, za katero je bil naročen beton, ki je bil tudi vgrajen strojno. Pestra paleta poklicev članstva je omogočila, da je bila večina dela opravljena z lastnimi močmi.

Med gradnjo doma so pomagali tudi mladinci, ki so se vključevali v društvo in medtem postali povečini že aktivni člani. Gradnja je povezala generacije v trdno celoto, saj so sodelovali tudi veterani. Delo vsakega posameznika je zapisano v društvenih knjigah.

In takšen je dokončani gasilski dom

(člani društva, mladina, vojaki, občani).

Člani društva so bili povezani v osem skupin in so imeli mesečno objavljen raspored po dnevih.

Struktura vložkov

SIS (tedanja samoupravna interesna skupnost za požarno varnost) in občinska gasilska zveza

8.390.952 SIT (17,72%)

Občina Ajdovščina (sredstva za LO)

3.630.242 SIT (7,76%)

Krajevna skupnost Vipava

1.151.530 SIT (2,44%)

Zavarovalnica Triglav nepovratno

707.931 SIT (1,50%)

Drugi

165.339 SIT (0,35%)

Lastna sredstva in delo

33.303.000 SIT (70,33%)

Od skupnega števila 17.143 prostovoljnih delovnih ur so opravili gasilci 13.538 (79%), pripadniki CZ (Civilne zaščite) in občani 716 ur (4 %), vojaki JLA 2.889 (17 %).

Znani vipavski gasilski zagnanec Janez Kariž, ki se zaradi bolezni ni zmožal udeleževati delovnih akcij, je društvu za potrebe gradnje dal tedanjih 5.000 novih dinarjev, kar je bil velik denar.

Leto 1997!

Eden pomembnih pogojev dobrega delovanja gasilskega društva so primerni prostori za shranjevanje opreme in za društvene dejavnosti. 120 let po ustanovitvi je dokončan novi dom - znana silhueta gasilskega doma opozarja, da tu odslej zares domujejo gasilci. Gradnji je bilo podrejeno celotno obdobje po prvem stoletju delovanja. Kljub temu ni trpelo usposabljanje.

Gasilski dom se z dokončanjem odpira navzven: ne le gasilci, tudi javne prireditve lahko gostujejo v večnamenski dvorani v nadstropju.

Nizozemsko vozilo za vipavske gasilce

Ponos PGD Vipava je kombinirano vozilo DAF, ki ga je društvo prevzelo pred praznovanjem 120-letnice v maju 1997. Kupljeno je bilo za 5,5 mio tolarjev od

prostovoljnih gasilcev z Nizozemske. 2 mio tolarjev je iz proračuna iz naslova rednih siceršnjih sredstev za zaščito in reševanje prispevala občina Vipava, 2,5 mio je kredita Zavarovalnice Triglav. Razliko so prispevali sponzorji, od tega je za nakup prispevalo 0,7 mio tolarjev društvo samo z

denarjem, ki ga je zaslužilo in s prispevki članstva.

Posadka vozila šteje 9 mož. Vozilo lahko pelje s sabo 2.000 litrov vode in razpolaga s 150 litri penila. V vozilo je mogoče dodatno namestiti še druga tehnična orodja in naprave za reševanje oseb, vkleščanih v vozilih.

Iz publikacije 120 let GPD Vipava

LAVRINOVA RAZSTAVA - POROČILO

Razstava je bila odprta 7. oktobra 1994.

V tem času si je fotografije in druge dokumente, ki se navezujejo na življenje in delo našega rojaka viteza Antona Laurina, ogledalo kar lepo število krajanov Vipave, učencev nekaterih osnovnih šol, članov društev upokojencev in izletniških skupin iz Ljubljane, Celja, Maribora, Kranja in iz drugih krajev. Tako je razstavo obiskalo v letu 1994 623 ljudi, v letu 1995 je bilo 564 obiskovalcev in v letu 1996 si je razstavo ogledalo 681 obiskovalcev. Doslej je bilo na razstavi 1868 krajanov in turistov.

Tako razstava opravičuje svoj obstoj in daje zadoščenje organizatorjem in pobudnikom – arheologu Tomislavu Kajfežu iz Ljubljane, Turističnemu društvu Vipava in Občini Vipava, ki je odstopila prostor v stari šoli.

Prve tri mesece je bila razstava odprta vsako sredo in nedeljo od 14. do 17. ure. Ker pozneje ni bilo več obiska, si sedaj skupine ali posamezniki lahko razstavo ogledajo po predhodnem dogovoru. Ključ imajo: Tomaž Hrovatin, tel. 65072, Magda Rodman, tel. 65098 in Vera Poniž, tel. 65022. Nudijo razlago na razstavi in na željo obiskovancev tudi ogled in razlago naravnih, kulturnih in zgodovinskih znamenitosti Vipave.

V knjigi obiskovalcev so naslednje opombe:

Zelo zanimivo. Imeniten spomin na slavnega vipavskega rojaka. - Majhno, a čudovito! - Super. - Zelo zanimiva in natančna razlaga. - Doslej neznano, lepo. - Enkratno, čestitam. - Velik prispevek k naši zgodovini in kulturi. - ...

Pogrešamo pa, da ni Lavrinova razstava in Razstava stare opreme v Kebetovi hiši označena na zemljevidu Vipave, ki je bil pred kratkim postavljen na Glavnem trgu. Vsa pohvala Krajevni skupnosti, da je ta načrt Vipave pripravila, prav pa bi bilo, da bi na njem turiste seznanili tudi z lokacijo obeh razstav in jim tako nudili možnost ogleda.

Vera Poniž

POROČILO O OBISKU RAZSTAVE STARE OPREME

Razstavo Stare opreme v Vipavi še vedno obiskujejo in si jo z zanimanjem ogledujejo ljudje iz različnih koncev Slovenije. Za organizirane skupine je ogled možen po predhodnem dogovoru.

V letu 1996 so si razstavo ogledali učenci naslednjih osnovnih šol: "Fran Erjavec" in "Milojka Štrukelj" iz Nove Gorice, Renče, "Drago Bajc" iz Vipave, Col, Šempeter pri Novi Gorici in Komen; pa tudi člani PD Jakob Aljaž iz Maribora, Slikarskega društva Paleta Goriška, Mešanega pevskega zbora Črnuče, Turistične agencije Vas Ljubljana; bivši dijaki ob 30-letnici mature iz Ljubljane, učitelji oddelka za pedagogiko FF iz Ljubljane, člani Društva invalidov iz Ljubljane in članice Društva kmetič iz Celja. Skupno je v preteklem letu našo razstavo obiskalo kar 734 obiskovalcev. Največ je bilo seveda učencev osnovnih šol iz primorskih krajev. Takoj za njimi pa so bili po številu obiskovalci iz Ljubljane in okolice. To kaže na povečano zanimanje naše metropole za podeželje. Včasih smo samo mi hodili gledat zanimivosti v Ljubljano, sedaj pa prihajajo tudi oni k nam. V pripombah obiskovalcev, ki so jih zapisali v knjigo obiskov, je vse polno lepih in pohvalnih ocen o razstavi.

Prav gotovo je število 734 obiskovalcev kar veliko pripomoglo, da so po Sloveniji malo bolje spoznali naš kraj in njegovo zanimivo turistično podobo.

Magda Rodman

ŠOLSKO LETO SE JE IZTEKLO

PREDSTAVITEV ŠKOFIJSKE GIMNAZIJE VIPAVA

USTANOVITEV

Škofijska gimnazija Vipava je bila ustanovljena 15. maja 1991. Ustanovil jo je Škofijski ordinariat Koper z Odlokom številka 172/91, ki ga je podpisal naš koprski škof msgr. Metod Pirih.

Za boljše poznavanje nastanka in ustanovitve Škofijske gimnazije Vipava je potrebno poseči nekoliko nazaj, in sicer v leto 1950, ko je takratni apostolski upravitelj jugoslovanskega dela goriške nadškofije dr. Mihael Toroš v prostorih mogočnega vipavskega župnišča ustanovil Slovensko malo semenišče. Zaradi takratnih razmer se je v prvi letnik lahko vpisalo prvih 19 fantov iz naše Primorske šele jeseni 1952. V začetku so fantje le bivali v semenišču, v šolo pa so hodili na gimnazijo v Ajdovščino.

Ker je takratni Okrajni ljudski odbor Gorica leta 1957 ukinil gimnazijo v Ajdovščini, je dr. Mihael Toroš 19. avgusta 1957 z odlokom številka 454 ustanovil v Malem semenišču Srednjo versko šolo za pripravljanje duhovnikov v Vipavi.

Vse do slovenske osamosvojitve in demokratičnih sprememb 1991 Srednja verska šola Vipava ni bila javno priznana in so jo v celoti vzdrževali, materialno podpirali in omogočali njeno delovanje primorski verniki. Država je delovanje Malega semenišča in Srednje verske šole na najrazličnejše načine celo ovirala.

Ker se je določeno število fantov po končanem šolanju odločalo tudi za druge poklice, je bilo več poizkusov, kako pridobiti šoli javno veljavo. Zadnja leta so fantje, ki so to želeli, opravljali razredne izpite na državnih gimnazijah, kar pa je bilo zelo naporno.

Od leta 1952 do 1991 se je v Malem semenišču in na Srednji verski šoli šolalo 545 fantov. Med njimi je danes preko 200 duhovnikov v vseh treh slovenskih škofijah, samo v naši koprski preko 100. Že samo ta podatek kaže, kako pomembno vlogo sta v povojnem času imela Malo semenišče in Srednja verska šola v Vipavi.

Leta 1991 je bil spremenjan Zakon o pravnem položaju verskih skupnosti, ki je tudi

Cerkvi dal možnost ustanavljanja šol odprtega tipa z javno veljavo. Ker je bilo v Malem semenišču zadnja leta vse manj kandidatov in ker je zakonodaja odprla nove možnosti pastoralnega in vzgojno - izobraževalnega delovanja Cerkve, je bil po posvetovanjih v vodstvu kopske škofije sprejet sklep, da ustanovimo Vipavi novo Škofijsko gimnazijo.

VZGOJNA USMERITEV

Na ŠGV dajemo enakovreden poudarek tako vzgoji kot izobraževanju. Vzgoja na ŠGV temelji na evangelijskih vrednotah, krščanskih moralnih in etičnih načelih.

Šolsko leto vedno začnemo s sveto mašo, ki jo navadno vodi naš škof Metod.

Namen vsega vzgojno - izobraževalnega dela je celostna vzgoja mladih, ki naj jim pomaga pri njihovem mladostnem zorenju v bogate človeške osebnosti, značajne kristjane s srčno kulturo, narodno zavestjo, odprtostjo do drugače mislečih in kvalitetno izobrazbo, s katero bodo lahko nadaljevali študij na univerzi.

Starši in dijaki ob vpisu podpišejo izjavo, s katero potrjujejo, da sprejemajo vzgojno-izobraževalno usmeritev šole in da bodo

pri tem procesu tudi aktivno sodelovali. Dijaki, ki iskreno sprejemajo tako vzgojno usmeritev šole in izpolnjujejo tudi druge pogoje, ki jih določajo šolski predpisi, se lahko vpišejo na našo gimnazijo. O vseh podrobnostih starše in dijake še posebej seznanimo pred vpisom na dnevih odprtih vrat in informativnem dnevu.

Dijaki sami priznavajo, da je prednost naše šole v njeni majhnosti, kar omogoča večjo preglednost, bolj osebne odnose med dijaki, dijaki in profesorji, pa tudi bolj prijateljsko in družinsko vzdušje.

K temu pripomore tudi manjše število dijakov v razredu.

PREDMETNIK IN POSEBNOSTI

Predmetnik naše gimnazije je zaradi mature zelo podoben predmetnikom drugih gimnazij, vendar ima tudi nekaj posebnosti, ki so značilne za našo šolo.

Najbolj izrazita posebnost v predmetniku je verouk, ki je obvezen v vseh štirih letnikih in je prilagojen starostni dobi mladih in vzgojnemu ciljem šole.

Prvi tuj jezik je angleščina, drugi italijanščina in tretji latinščina, kar daje predmetniku klasično usmeritev in tudi zahtevnost.

Ko bomo imeli nove šolske prostore in bomo lahko vpisovali po dva oddelka dijakov, bo tudi več možnosti za izbiro med različnimi tujimi jeziki.

Gimnazijski program je primeren za dijake, ki imajo resen namen nadaljevati študij na univerzi in imajo za to že v srednji šoli dovolj razvite delovne in učne navade, sposobnost abstraktnega mišljenja, veselje in voljo do učenja ter uspešno opravijo eksterno maturo.

OBŠOLSKE DEJAVNOSTI

Poleg rednega programa, ki je določen s predmetnikom, imamo na ŠGV tudi pestro ponudbo občolskih dejavnosti:

- mešani mladinski pevski zbor

- dekliški zbor
- fantovski zbor
- dramski krožek
- astronomski krožek
- biološki krožek
- prostovoljno delo
- računalniške tečaje
- igranje različnih inštrumentov
- logika
- duhovni vikendi
- počitniški tabori na Ligu
- šolsko glasilo "Iskre"

Pri različnih hišnih prireditvah in praznovanjih, kot so božičnica, kvizi, kulturne prireditve, miklavževanje, dijaki pokažejo svojo ustvarjalnost in izvirnost.

DIJAKI

V šolskem letu 1996/97 je na ŠGV vpisanih 111 dijakov, od tega 60 (54%) deklet in 51 (46%) fantov. Najštevilnejši letnik so prav maturantje, ki jih je 29 in med njimi 19 fantov.

Dijaki prihajajo iz 13 različnih občin, največ pa jih je iz treh najbližjih: iz Ajdovščine 43 (38,7%), Nove Gorice 31 (27,9%) in Vipave 21 (18,9%).

Večina je vozačev: 94 (84,6%), 17 fantov pa je med tednom v dijaškem domu.

Veseli smo, da imamo med dijaki naše gimnazije zelo dobre in tudi nadarjene dijake. Med njimi jih letos kar 21 prejema Zoisovo štipendijo za nadarjene. Svojo prizadevnost in znanje vsako leto pokažejo tudi na regijskih in državnih tekmovanjih. Tudi letos so dosegli nekaj zelo odmevnih uvrstitev, za kar so ob koncu pouka prejeli pohvale in priznanja.

Ob koncu pouka v šolskem letu 1996/97 so uspešno končali letnik 104 dijaki (96%) s povprečno oceno 3,6.

PROFESORJI

Na ŠGV je zaposlenih skupaj z ravnateljem 22 profesorjev (15 moških in 7 žensk). Ker imamo le po en oddelek vsakega letnika, so polno zaposleni le 4 profesorji, drugi pa polovično ali s pogodbo o delu.

FINANCIRANJE

Koprška škofija, ki je ustanoviteljica, je morala za začetek delovanja ŠGV zagotoviti ustrezne prostore, učila, opremo in finančna sredstva.

Ko smo 14. 9. 1993 z Ministrstvom za šolstvo sklenili koncesijsko pogodbo, pa nam Ministrstvo od 1. septembra 1992 dalje zagotavlja tudi določena sredstva (glavarino) za vsakega dijaka, ki se šola pri nas.

S koncesijsko pogodbo in z drugimi šolskimi predpisi je tudi določeno, da izvajamo javno službo na področju srednjega izobraževanja, zato imajo dijaki naše gimnazije javno veljavno izobrazbo in se po končani maturi lahko vpišejo na katerokoli fakulteto.

Z glavarino, ki jo daje država, krijemo večino tekočih stroškov za plače profesorjev in delno materialne stroške. Razliko pa pokrijemo s prispevki staršev in ustanoviteljice ter z donacijami.

Večina duhovnikov in profesorjev, ki poučujejo na ŠGV, opravlja svoje delo brezplačno. Z denarjem, ki ga na ta način prihranimo, kupujemo nova učila.

Vsa finančna sredstva za večja vzdrževalna dela, adaptacijo in novogradnjo mora zagotoviti ustanoviteljica, to je koprška škofija.

Sedaj veljavna zakonodaja namreč države ne obvezuje, da v tem smislu financira zasebne šole.

NAČRTI ZA PRIHODNOST

Že kmalu po odprtju ŠGV smo začeli razmišljati o novih prostorih. Vipavsko župnišče, čeprav je mogočno in je bilo po vojni dobro vzdrževano, nikoli ni bilo predvideno za take potrebe.

Matične učilnice so premajhne, prav tako tudi specialne učilnice. V sedanjih prostorih nimamo nobene dvorane ali večjega prostora za kulturne prireditve, razstave, literarne večere in skupna srečanja s starši. V obstoječih stavbah tudi ni prostora za več oddelkov istega letnika. Do sedaj smo zato vsako leto lahko vpisali le po en oddelek dijakov, zaradi česar je prihajalo do omejitve vpisa in zavračanja tistih, ki bi tudi želeli priti na našo gimnazijo.

Že od vsega začetka je naša šola brez potrebne telovadnice, kar je še posebej težko v zimskem času in ob slabem vremenu. V sedanji šolski stavbi so še leseni stropovi, kar pri sedanji obremenitvi povzroča vibracije in odpadanje ometa. Prav tako nimamo prostora v dijaškem domu za tiste fante in dekleta, ki bi želeli priti na našo gimnazijo, pa se zaradi oddaljenosti dnevno ne morejo voziti.

Vsi ti in še drugi razlogi so vodstvo škofije nagnili k odločitvi, da načrtujemo gradnjo nove šole za dva oddelka vsakega letnika in telovadnico. Lokacija nove šole bo na "Policah". V ta namen smo že kupili parcelo ob staren nogometnem igrišču. Ko bodo zgrajeni novi prostori za šolo, bomo sedanje stavbe preuredili za potrebe dijaškega doma, tako za fante kot za dekleta. Tako bomo zares škofijska gimnazija in bodo na našo šolo prišli tudi tisti, ki doslej niso mogli.

Gradnja novih prostorov za Škofijsko gimnazijo je velik in zahteven načrt, ki ga bomo lahko uresničili le skupaj vsi verniki koprške škofije z vsemi drugimi ljudmi, ki so jim pri srcu duhovni poklici ter dobro vzgojeni in izobraženi mladi ljudje.

Darovi za gradnjo Škofijske gimnazije v Vipavi so najboljša naložba v mlade ljudi, ki so prihodnost naše krajevne Cerkve in slovenskega naroda. Upam, da bomo z gradnjo začeli spomladi 1998.

Ob tej priložnosti se iskreno zahvaljujem vsem Vipavcem in vernikom sosednjih župnij, ki že vrsto let tako duhovno kot materialno podpirate naše Malo semenišče in Škofijsko gimnazijo.

Vinko Lapajne

DOLGOROČNE PRIPRAVE ZA 9-LETKO

Osnovna šola Draga Bajca Vipava je v šolskem letu 1996/97 organizirala svoje delo na matični šoli v 12 oddelkih na predmetni in v 8 oddelkih na razredni stopnji; na štirih podružničnih šolah je potekal pouk od 1. do 4. razreda, in sicer: v Podnanosu v 4 oddelkih, v Vrhpolju in v Budanjah v 3 in na Gočah v 2 oddelkih.

Število učenk in učencev na celi šoli je bilo 646 (lani 626); opažamo zopetni porast, zlasti na podružničnih šolah, na matični pa je število učencev konstantno.

MATIČNA ŠOLA: 457 učencev

PODRUŽNIČNE ŠOLE:

BUDANJE 43 učencev

GOČE 31 učencev

PODNANOS 75 učencev

VRHPOLJE 40 učencev

V letošnjem šolskem letu smo vpisali v 1. razred 99 učenk in učencev, kar pomeni, da bodo kasneje, na predmetni stopnji, zopet po štirje oddelki. Seveda, če bo šola ostala skupaj; kljub temu, da je medobčinska ustanova. Krajevne skupnosti Gaberje, Dolga

Poljana in Budanje so namreč sestavni del ajdovske občine. V tem šolskem letu je šola dobila težko pričakovani Odlok o ustanovitvi, ki ga je izdala vipavska občina v soglasju z občino Ajdovščina, v katerem je določen tudi triletni rok za ponovno preverjanje šolskega okoliša. Konstruiral se je tudi novi svet šole, svet staršev, čaka pa nas še vpis v sodni register.

Šola je v tem šolskem letu realizirala program dela v celoti, le da v veliko slabših razmerah, kot se nam obetajo v novem šolskem letu. Izjemna požrtvovalnost delavcev vipavske občine je v tem šolskem letu kljub počasnosti na Ministrstvu za šolstvo in šport pripravila pogoje za prehod na eno izmeno, kar je za vipavsko področje zgodovinski dogodek. Na matični šoli bodo tako še ob adaptaciji starega poslopja in izgradnji novih igrišč že pripravljeni prostorski pogoji za devetletko, na podružničnih šolah pa se (razen v Podnanosu, kjer je večina idej že dorečenih) pospešeno pripravljajo načrti za celovito sanacijo in dozidave.

Šola je v tem šolskem letu izvajala tudi nekaj dodatnega programa:

- letna šola v naravi je bila letos za učence 4. razreda v Savudriji
- zimska šola v naravi pa v Kranjski Gori
- projekt PETRA-RO poteka že četrto leto v vseh oddelkih 5. razreda (letos so izdali petošolci tudi samostojno glasilo)
- žal nam je neugodno vreme onemogočilo projekt NANOŠKA PLANOTA, ki bi v sodelovanju s preko 10 zunanjimi sodelavci za 7. razred potekala na Nanosu
- v 1. razredu poteka opisno ocenjevanje
- varstvo vozačev je omogočalo letos le "fizično" varovanje in ga nameravamo v naslednjem šolskem letu urediti interesno in tako kvalitetno nadgraditi
- oddelki podaljšanega bivanja so letos že potekali na matični šoli (2 oddelka), na podružnični šoli v Podnanosu (1 oddelek) in v Budanjah (1 oddelek). V usmerjenem prostem času nastajajo tako izjemni izdelki, ki najdejo mesto na razstavah, ki so sicer že stalnica na naši šoli.

V tem šolskem letu se je skozi šolsko leto zvrstilo okrog 20 razstav. Delovalo je 52 skupin interesnih dejavnosti, kjer so učenke in učenci naše šole lahko prosto izbirali. Veliko učenk in učencev se je vključilo v športne dejavnosti, kjer je imela največjo odmevnost šolska košarkarska liga, ki je razen športnikov povezala še novinarje, fotografe, plesalke, navijače. Kako množična je ta dejavnost, se je pokazalo na dnevu košarke, ki smo ga letos prvič pripravili tudi v Vipavi.

Kako uspešni so bili naši učenci na različnih tekmovanjih in natečajih, smo prikazali na valeti osmošolk in osmošolcev, ki je zaradi izjemne uspešnosti letos trajala kar polni dve uri. Letos so učenci tekmovali v logiki, matematiki, materinščini, v angleškem jeziku, kemiji, fiziki, v tehnični vzgoji, na šolski in občinski reviji pevskih zborov, na neštetih športnih tekmovanjih, v veseli šoli, sodelovali so tudi na številnih likovnih in literarnih natečajih (tudi svetovnega pomena). Posebno smo bili počaščeni, ker sta se valete udeležila poleg številnih staršev tudi naš župan in tajnik občine. Tako sta lahko spoznala, da je bilo letošnješolsko leto res izjemno leto, ko se neko obdobje zaključuje in se začena drugo, ko bo tudi naša šola v materialnih pogojih enakovredna drugim.

*Ravnateljica
Ljudmila Kovač*

OB SVETOVNEM DNEVU PLANETA ZEMLJE

Organizacija UNESCO je 22. april izbrala kot rojstni dan planeta Zemlje. Lansko leto smo pripravili praznovanje tega dne pod naslovom Zemlja - zeleni planet, letos pa smo nadaljevali z geslom:

KAJ ZMOREMO EKOFRAJERKE IN EKOFRAJERJI

Prihodnost planeta Zemlje je namreč odvisna tudi od zavzetosti mladih za ohranjanje naravnega okolja in ne le od odraslih in znanstvenikov, ki okolje proučujejo.

Zato smo za učence in učenke od 1. do 8. razreda, v času od 16. aprila do 16. maja, pripravili ekološki projekt, v katerem so s svojimi učitelji - mentorji raziskovali in ustvarjali na najrazličnejših področjih ekologije in postajali pravi ekofrajerji in ekofrajerke. S tem projektom smo želeli:

- učence seznaniti z različnimi oblikami varovanja naravnega okolja, ki naj bi našim zanamcem zagotovile vsaj takšno življenjsko kakovost, kot je naša
- sooblikovati spremembo - nov vzorec obnašanja pri posamezniku, skupini in skupnosti do naravnega okolja
- prikazati pravi odnos do odpadkov, ker so v tesni povezavi z našim načinom življenja in z naravnim okoljem
- razviti občutek, da bi lahko za okolje (šolski prostori, šolska okolica, domače okolje...) storili več
- spremeniti miselnost, da bodo za nami počistili drugi
- razviti ekološko etiko

V projektu so sodelovali učenci matične šole in podružničnih šol iz Podnanosa, Vrhpolja in Budanj.

Na naše vabilo so se kot sponzorji odzvali: Krajevna skupnost Vipava, Občina Vipava, Agroind Mlekarna Vipava in Fructal Ajdovščina.

Tako smo lahko najbolj prizadevne ekofrajerje in ekofrajerke ob zaključku akcije nagradili z lepimi knjižnimi in praktičnimi nagradami.

Vsem mentorjem in sponzorjem se najlepše zahvaljujem za sodelovanje v projektu.

*Vodja in koordinator projekta
Mojca Habič*

PRIHODNOST ZEMLJE JE ODVISNA OD ZAVZETOSTI MLADIH

Če bi me vprašali, kaj mi je v šoli najbolj všeč, bi vam najverjetneje odgovorila: »Pestri in zanimivi dnevi in tedni.« Taki dnevi in tedni so potekali ob dnevu Zemlje na naši šoli. Vsi učenci in učenke smo sodelovali v projektu KAJ ZMOREMO EKOFRAJERJI IN EKOFRAJERKE. Tak projekt je res super. Prvič: vsi skrbimo za okolje, naravo in Zemljo. Drugič pa: vsi se neizmerno zabavamo, ko ustvarjamo po skupinah.

Bilo je devet takih skupin in vsak si je izbral svojo, vsi pa smo bili vključeni v skupino EKOFRAJERJEV IN EKOFRAJERK, po en predstavnik iz razreda pa v skupino ZELENA STRAŽA. Izbirali smo med naslednjimi:

- SKUPINA MLADIH RAZISKOVALCEV
- JEZIKOVNA SKUPINA
- NOVINARSKA SKUPINA
- RAČUNALNIŠKA SKUPINA
- LIKOVNA SKUPINA
- SKUPINA ZA PRIPRAVO RAZSTAVE
- SKUPINA EKOFRAJERJEV IN EKOFRAJERK
- ETNOLOŠKO-ETNOGRAFSKASKUPINA
- SKUPINA ZELENA STRAŽA

Mladi raziskovalci so:

- izdelali ekološki papir
- zbrali 4500 kg starega papirja in ga zamenjali za 6000 listov ekološkega papirja, iz katerega so izdelali 500 zvezkov za ekofrajerje in ekofrajerke
- zbrali neuporabne baterijske vložke

Jezikovna skupina je pisala na temo Zemlja praznuje rojstni dan in računalniška skupina je najboljša besedila prepisala z računalnikom.

Novinarska skupina je skupaj z vodjo projekta Mojca Habič poročala na Radiu Nova o dogajanju na šoli v teh dneh in anketirala učence, kaj menijo o projektu in o delu skupine zelena straža, ki je skrbela za red in čistočo na hodniku, v jedilnici in v učilnicah.

Mladi likovniki so slikali na temo ekologija.

Etnološko-etnografska skupina je raziskala naravno dediščino v naši okolici.

V skupino ekofrajerjev in ekofrajerk je bil vključen vsak, ki je prinesel star papir ali kakorkoli pripomogel k urejenosti okolice in skrbi za naravo.

Učenci nižjih razredov so se v projektu posebej izkazali kot posamezniki in kot razredne skupnosti.

Skupina, ki je pripravila razstavo, je poskrbela, da smo si lahko ogledali izdelke, ki so nastali v projektu.

Na zaključni prireditvi so podelili nagrade tistim učencem, ki so se v projektu najbolj izkazali. Nagrade so prispevali Agroind Vipava - Mlekarna, Fructal Ajdovščina in Krajevna skupnost Vipava.

*Eva Tomaševič, 6.b
OŠ Draga Bajca, Vipava*

Tako sta se v pesmih izrazili Laura in Maja

POMLAD

*Liste drevje je pognalo
in trava bujno zeleni,
na trati cvetje brezštevilno
opojno naokrog diši.*

*Ni zime več in mraza ni,
saj sonce greje ti kosti.
Narava včeraj mrtva še,
se danes prebudila je.*

*Veter se z oblaki poigrava,
zelene krošnje pozibava.
Drobne ptice žvrgolijo,
spet domov hitijo.*

*Sonce, sonce, luč nam daj,
da bo Zemlja pravi raj.*

Laura Lavrenčič, 6.c

KAJ DELAMO VSI

*Kaj delamo vsi?
Mečemo odpadke v smeti,
ampak to se redkokdaj zgodi.*

*Mečemo odpadke v potoke,
mečemo na travnike.*

*Kurimo odpadke vse,
zrak onesnažen je.*

*Reke in potočki,
nekdaj čisti so bili,
a človek nima mere,
da vse umaže do kosti.*

*Naravo bomo uničili,
skoraj smo jo že,
če se ne bomo potrudili
in skupaj
malo na naravo
popazili.*

Maja Andlovic, 3.b

Najboljši spis je napisal Jure Krašna iz 5.a razreda in prejel knjižno nagrado.

ZEMLJIN ROJSTNI DAN

Zemlja je na svoj rojstni dan, dvaindvajsetega aprila, povabila vse planete iz naše družine osončja na praznovanje. Prva je na zabavo prišla Venera, zadnji pa Pluton, saj je imel najdaljšo pot. Ko so se vsi zbrali, so se začeli igrati skrivalnice in Zemlja se je skrivala za Mlečno cesto. Ko so se naveličali skrivalnic, so se lovili. Prvi je lovil Jupiter, a ker je bil tako velik, je vse polovil. Tekmovali so tudi v hitrosti in spretnostih, preobračali so kozolce, pa tudi za pogovor ni zmanjkalo časa. Zgodilo se je, da se je Venera zaletela v planet drugega osončja, ki je prišel pogledat, kaj se dogaja, vendar brez hujših posledic. Venera jo je odnesla le z nekaj praskami in majhno buško. Potem so se spravili na torto, ki jo je speklo Sonce Zemlji. Bila je čudovita. Nadevana je bila s sanjsko peno in posuta z zvezdami in vesoljskim prahom. Vsak je dobil svoj kos in še dolgo po tem so se oblizovali. Ker so bili preveč siti, da bi se igrali, so šli na sprehod po Galaksiji in se obmetavali z zvezdnimi kepami. Zemlja je za rojstni dan dobila:

škaflo atmosferskih kolačkov,
par novih udobnih oblakov,
nov ozonski plašč,
pet tisoč sončnih žarkov,
šopek zvezdic in kometov,
lonček belila za severni in južni pol
ter zavitek večerne in jutranje zarje,
od sestrične Lune pa je dobila stekleničko mesečine.

Še dolgo po tem so se zabavali in uživali ob glasbi popularne skupine REPATIČNIKI. Potem pa so se vsi planeti začeli odpravljati domov, kajti postajalo je pozno. Prvi se je poslovil Pluton, saj je moral do doma opraviti kar pet tisoč sedemsto sedemindvetdeset milijonov kilometrov. Polna lepih vtisov je Zemlja le še pospravila in se pogreznila v spanec.

Jure Krašna, 5.a

ŠOLSKO LETO 1996/97 JE ZA NAMI

Inventuro ponavadi opravimo ob koncu leta; v šolah je drugače. Začetek šolskih počitnic je čas, da potegnemo črto pod vse, kar smo skupaj dosegli, naredili, ustvarili.

Praznovanje rojstnega dne

V Centru JPV smo zadovoljni, saj je za nami še eno uspešno šolsko leto. Z napredkom naših učencev smo zadovoljni delavci Centra, starši in nenazadnje učenci sami. Na zaslužene in težko pričakovane počitnice so odšli s pohvalami, priznanji, diplomami, kolajnami in nagradami. In nabralo se jih je veliko:

- Društvo defektologov Slovenije je v septembru 1996 sklenilo, da našemu glasilu Studenček podeli priznanje za najkvalitetnejše otroško oziroma mladinsko

glasilo zavodov za usposabljanje republike Slovenije za leto 1995. Studenček je za stalno kvaliteto dobil tudi pohvalo PILA. Letos je izšla ena številka ob koncu šolskega leta in izredna številka ob slovenskem kulturnem prazniku.

- Zadovoljni sta tudi mentorici literarno - novinarskega krožka, saj so člani tega krožka napisali največ prispevkov za glasilo; na različnih natečajih pa so dobili tudi nekaj nagrad: na natečaju ZPM Ajdovščina, revije PIL in Kekec.

- Zelo aktivni so bili tudi učenci, vključeni v likovni krožek. Pridno so slikali in risali in pošiljali svoje izdelke na natečaje. Njihova dela so bila nagrajena pri reviji Otrok in družina, ZKO mesta Maribor in pri reviji Kekec. Likovno delo našega učenca Slavka pa je bilo uvrščeno v koledar

Naši prijatelji gasilci

- za leto 1997, ki so ga ustvarili udeleženci III. likovne kolonije v Črni na Koroškem.
- Trud, prizadevnost in vztrajnost športnikov so bili tudi letos bogato poplačani; medalje so učenci prinesli z vseh športnih tekmovanj: z atletskega mitinga v Domžalah in v Mariboru, s kolesarskega mitinga v Dornavi in s 7. zimskih iger SOS na Rogli. Prvič pa smo v Centru organizirali šahovski turnir med delavci in gojenci Centra. Od vsega so bile na koncu najbolj zanimive nagrade: sendvič z mortadelo z ravnateljico, sladoleđ s pomočnico ravnateljice v Adrii, pica s psihologom, sladica z gospo tajnico...

Seveda pa smo vsi najbolj ponosni na našega vsestranskega športnika, olimpijca Iztoka Gubanca, ki se je s svojo trenerko Tanjo Princes vrnil iz Kanade, kjer se je udeležil 6. svetovnih zimskih iger Specialne olimpiade, kar s tremi medaljami.

- V aprilu, ob svetovnem dnevu zdravja, smo v Centru za širšo strokovno javnost pripravili okroglo mizo na temo »Smučanje kot oblika športne rekreacije otrok s cerebralno paralizo«.
- Likovna dela, najrazličnejši izdelki in drobni predmeti so letos krasili Center ob tematskih razstavah: Dan odprtih vrat, Veseli december, kulturni dan, Velikonočni čas..., ki so bile odprte tudi za javnost. Vse razstavljeno so naši obiskovalci vsakokrat v trenutku pokupili.

Razstave pa smo pripravili tudi v predverju nove cerkve v Novi Gorici, v trgovini Skapin v Vipavi, v cerkvi v Sv. Križu in na 5. defektoloških izobraževalnih dnevih v Portorožu.

- Pevski zbor in instrumentalni ansambel, ki ju vodi letošnja nagrajenka občine Vipava, ga. Loredana Sajovic, sta bila letos še posebej prizadevna: mladi glasbeniki so nastopali na vseh proslavah in prireditvah v Centru, v Sovodnjah v Italiji in se uspešno predstavili na 7. glasbeni reviji »Zapojmo, zaigramo, zaplešimo...« v Črni na Koroškem. Celo šolsko leto so pridno vadili, ustvarili vrsto novih pesmic in jih nekaj že posneli za kaseto, ki bo izšla v naslednjem šolskem letu.
- Predolg je seznam vseh akcij in del, ki smo jih pohvalili in nagradili na prireditvi ob koncu šolskega leta, in nemogoče je, da bi prav vse zapisali. Toda sreča in radost v očeh učencev, ki so prejeli priznanja, so povedali več kot odstavki napisanih besed.

Na kaj smo še ponosni?

- da smo uspešno izvedli letno šolo v naravi in šolo smučanja
- da so se nas ob novem letu spomnili člani Rotary kluba Emona iz Ljubljane in nam

Športno tekomovanje

- da smo navezali prijateljske stike z OŠ JPV Koper, s 4. razredom OŠ Milojke Štrukelj Nova Gorica, z učenci 3. razreda OŠ Vipava, s 6. in 7. razredom OŠ Ajdovščina, z učenci OŠ Podkraj in Podnanos. Obiskali so nas, nam zapeli in zaigrali in postali naši prijatelji
- da se dve naši terapevтки učita veččin jahanja, ker bomo z novim šolskim letom uvedli hipoterapijo
- da smo vsak teden v bazen v novo Gorico odpeljali skupino otrok, ki se je učila plavanja po Halliwick metodi
- in nenazadnje, da smo kot Center za vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami vključeni v življenje mesta Vipava

Ob zaključku napornega in razgibanega šolskega leta smo odšli na zaslužene počitnice s skupno ugotovitvijo:

Sreča je lahko velika tudi v majhnih stvareh... In teh sreč je bilo veliko...

Zdenka Fučka

GLASBENA ŠOLA VINKA VODOPIVCA AJDOVŠČINA

Glasbena šola Vinka Vodopivca Ajdovščina je zavod, ki deluje na območju občin Ajdovščina in Vipava. Pouk poteka v Ajdovščini, v Vipavi, v Podnanosu in v Vrtovinu. V osnovno glasbeno izobraževanje je vključenih 210 učencev pri individualnem pouku in skupno 350 učencev v 13 oddelkih. Največ učencev se uči klavir, kitaro in harmoniko, ostali pa igrajo violino, violončelo, kontrabas, flavto, klarinet, saksofon, trobento, 25 učencev pa obiskuje pouk petja. Izobraževanje v glasbeni šoli je zahtevno, saj je za uspešno napredovanje najbolj pomembno vadenje. Pouk je individualen in za vsako lekcijo se mora učenec pripravljati. To pomeni, da igra instrument vsak dan doma, na začetku krajši čas, že v tretjem in četrtem razredu pa vsak dan eno uro in več. To je za majhne otroke težka naloga. Napredovanje učenca je odvisno še od drugih intelektualnih sposobnosti, od glasbene nadarjenosti, od motoričnih sposobnosti in od ambicioznosti in želje po glasbenem izobraževanju. Še tako velika želja staršev in učiteljev je premalo. Sodobni način življenja daje mnoge možnosti. Otroci so v osnovni šoli polno zasedeni, poleg tega pa imajo na izbiro mnoge aktivnosti. Šolanje v glasbeni šoli je specifično in vpliva na družino v celoti. Ne samo v materialnem pogledu, ampak predvsem pri spremljanju izobraževanja in napredovanja učenca v glasbeni šoli. Od staršev zahteva, da

vsakodnevno spodbujajo in kontrolirajo vedenje otroka, da otroka in instrumente spremljejo ali celo vozijo k pouku. Pri današnjem hitrem življenjskem tempu to ni enostavno.

Družbene zahteve in napredovanje metod pri poučevanju instrumentov se stalno razvijajo. Danes so najboljši učenci sposobni in imajo znanje, da prekašajo prejšnje generacije za več let. To je za starše in zunanje opazovalce težko razumljivo, vendar učenci, ki obiskujejo našo šolo, to dokazujejo s svojim znanjem in muzikalnim izvajanjem programa vsakodnevno. Konkurenca je zelo velika in neizprosna in malo je najboljših.

Smo na začetku šolskega leta in prav je, da pohvalimo najboljše. Kdo je najboljši? Morda tisti otrok, ki se je naučil prvo pesmico in jo zaigral doma mami, morda tisti, ki se je celo leto trudil in ni uspel opraviti izpita, morda tisti oče, ki je celo leto "pritiskal" na otroka, ga spodbujal in prisilil, da je uspešno opravil izpit; morda tisti učenec, ki veliko zna, ampak tega ni nikjer pokazal; ali morda učenci, ki so sodelovali na zaključnem nastopu na Zemonu; morda so najboljši učenci tisti, ki so tekmovali na državnem tekmovanju. Pravzaprav vsak zasluži pohvalo, toda, ali je to za življenje dovolj? Za življenje nekaj pomeni znanje, največ pa občutek, da si se trudil in da so ti učitelj in starši stali ob strani, in da si znal prenesti uspeh in poraz in se s tem sprijazniti.

Glasbena šola je samo en del življenja in ni pomembno, kateri instrument otrok igra, in ni pomembno, kdaj se odloči, da bo nehal. Moje mnenje je, da je zelo važno, da ima otrok možnost spoznati zakonitosti glasbenega izražanja in to v popolnosti in na najvišji možni ravni. V življenju ne obstaja "nekaj malega", tako kot v glasbeni šoli ne obstaja "nekaj malega" znanja.

*Ravnateljica glasbene šole
Martina Černe Vodopivec*

LJUDSKA UNIVERZA AJDOVŠČINA

Učenci, dijaki!

Poletje je čas počitnic, veselja in preživljanja prostega časa po mili volji, zjutraj dolgega poležavanja v postelji, kopanja, kolesarjenja, druženja s prijatelji...

Mogoče pa si tudi v počitnicah želiš v prijetni družbi vrstnikov čas koristno preživeti ob učenju in pridobivanju novih znanj?

V počitnicah smo tudi za vas pripravili nekaj zanimivih programov:

JEZIKOVNE TEČAJE:

angleščine, nemščine, italijanščine

RAČUNALNIŠKO DELAVNICO

DELAVNICE KREATIVNOSTI IN USTVARJALNOSTI:

oblikovanje gline, risanje na svilo in steklo ter oblikovanje nakita

STROJEPISJE NA RAČUNALNIKU

Pokličite 61105 ali pridite na Ljudsko univerzo v Ajdovščino v ŠC Police.

VABLJENI !

VESELE POČITNICE!

PROGRAMI USPOSABLJANJA

VERIFICIRANI PROGRAMI

- RAČUNOVODJA
- POSLOVNI SEKRETAR
- VODENJE POSLOVANJA V MANJŠIH PODJETJIH
- KOMERCIALIST
- USPOSABLJANJE ZA ŽIVLJENJSKO USPEŠNOST

DRUGI PROGRAMI

- RAČUNALNIŠTVO
- STROJEPISJE NA RAČUNALNIKU
- VODENJE POSLOVNIH KNJIG
- HIGIENSKI MINIMUM
- VARSTVO PRI DELU
- DRUGI PROGRAMI USPOSABLJANJA IN IZPOPOLNJEVANJA

TEČAJI TUJIH JEZIKOV ZA ODRASLE IN MLADINO

- ANGLEŠČINA
- NEMŠČINA
- ITALIJANŠČINA
- FRANCOŠČINA
- RUŠČINA
- SLOVENŠČINA ZA TUJCE

PROGRAMI ZA PRIDOBITEV IZOBRAZBE

VISOKOŠOLSKI STROKOVNI PROGRAM ORGANIZACIJA IN MANAGEMENT
POKLICNE IN SREDNJE ŠOLE:

- TRGOVEC
- TRGOVINSKI POSLOVODJA
- EKONOMSKO-KOMERCIALNI TEHNIK
- STROJNI TEHNIK - DIFERENCIALNI PROGRAM
- OSNOVNA ŠOLA ZA MLADOSTNIKE IN ODRASLE

TEČAJI ZA OSEBNE POTREBE IN PROSTI ČAS

- TEČAJ KROJENJA IN ŠIVANJA
- ARANŽIRANJE IN OBLIKOVANJE
- VODITELJ ČOLNA
- LIKOVNE DELAVNICE
- OBLIKOVANJE GLINE

Za informacije pokličite 065 **61105** ali pa se oglasite na sedežu Ljudske univerze v športnem centru **POLICE** v Ajdovščini vsak delovnik med **9. in 12.** ter med **13. in 15.** uro.

VABLJENI!

VERA IN LUČ... SOŽITJE

Mama, ne sanjaj o meni.
To malo bitje v tvojem naročju...
Ko si izvedela, tekle so tvoje solze.
Ko si izvedela, zavrglo me je tvoje srce.
Ne zamerim ti, mamica.
Sedaj, ko sem odrasel, ne znam prav brati.
Ne znam pisati.
Ko bi bil le podoben tvojim sanjam!
Mama, ne sanjaj o meni.
Nikar ne teči pred menoj,
saj te ne morem dohiteti...
Ustavi se, poslušaj svoje srce!
Ob uri mojega obupa
boš brisala moje solze,
ob uri mojega veselja
boš praznovala z menoj...
Mama, ne sanjaj o meni!
Tukaj sem! LJUBI ME!

To pretresljivo prošnjo in tožbo prizadetega otroka (naprej jih bom imenovala prijateljce) sem prebrala v nekem francoskem časopisu, in jo po svojih močeh prevedla.

Ko enkrat našega prijatelja sprejmemo takega kot je in nehamo sanjati, kaj bi vse postal, če ne bi..., nam bo v tolažbo tak kot je. Ne poskušajmo mu dati "normalen" videz za vsako ceno - če se le obnaša v skladu z družbenimi normami. Imejmo ga radi - verjemite, povrnil nam bo.

Gibanje Vera in luč je imelo v aprilu v Vipavi srečanje s kraško skupino, in sicer kar v župnijski cerkvi. V maju pa smo poromali v Kamnik in se sestali z njihovo skupino. Naša srečanja potekajo vedno tako: najprej se starši pogovarjamo posebej - naši pogovori so strokovni, a razumljivi vsakomur - prijatelji pa tačas kaj delajo. Temu sledi maša in nato skupno praznovanje. Marsikateri žalostni in obupani starši ali sorodniki bi na naših srečanjih in v naših pogovorih, ki niso vedno niti tako zelo pobožni, našli odgovor na svoja vprašanja, morda tudi na to večno vprašanje: Zakaj ravno jaz?

Pri Sožitju smo za starše, sorodnike in prijatelje organizirali izlet na Dolenjsko. Tu smo izkoristili darežljivost naših sponzorjev, in sicer zelo koristno, saj so naši prijatelji prav tako potrebni izobrazbe in kulture, kar je na tem izletu prišlo lepo do izraza.

Najprej smo si ogledali Jurčičevino na Muljavi. Hišo, v kateri je bil Jurčič rojen, Krjavljevo kočo in mali muzej. Vsi so dobro razumeli, zakaj gre! Ob Jurčičevi rojstni hiši je preprosta sprejemna hiša, kjer se lahko usedeš, pomalicaš, napišeš razglednice in greš v "honolulu". Kot invalidi smo imeli brezplačen vstop.

Bili smo nadvse prijazno sprejeti, kot bi bili najmanj kakšna mednarodna delegacija, kar velja tudi za vse druge ogledce, ki jih bom naštel.

Jurčičeva rojstna hiša je zelo zanimiva, saj smo videli, kako so ljudje takrat živeli in kakšen stanovanjski standard so imeli. Po prelepi dolini Krke smo šli nato do Kostanjevice, kjer nas je pričakala moja prijateljica g. Šoba in smo si ogledali galerijo Božidarja Jakca. Vsakomur razumljive slike so bile našim prijateljem zelo pri srcu; nerazumljivih, modernih in Forme vive pa si sploh niso hoteli ogledati.

Tudi tu so kustosi vse lepo in razumljivo razložili. Nato smo obiskali prodajalno cvetja v Čatežu in naš avtobus je postal potujoča cvetličarna. Obisk gradu Mokrice blizu hrvaške meje je bil nekaj posebnega. Sobota je bila, vrstile so se poroke, a vseeno si je receptorka vzela čas, nam razkazala krasen grajski park in del igrišča za golf. Potem smo vstopili na dvorišče - v samo graščino se ne more, ker je hotel - in tam smo imeli

povsem neformalno srečanje z več ravnokar poročenimi pari! Slikali so se z našimi otročički, "izljubili" naše stare tetke in so nas bili veseli... Vsi izletniki so bili izredno pridni - celo poredni Branko, tako da nismo bili gotovi, če je pravi!

Tu gre zahvala tudi šoferju Srečku Pergarju, ki je vozil na Dolenjsko in v Kamnik. Izkazal se je kot voznik in kot človek.

Tudi Domu starejših občanov gre zahvala, ko odpravlja naše prijatelje na vsa naša srečanja in izlete.

Nada Kostanjevic

NONA ANA

Nedolgo tega mi je znanec iz Goriškega muzeja prinesel fotokopijo prispevka, objavljenega leta 1918 v časopisu *Edinost* pod rubriko *Domače vesti*. Omenil mi je, da me morda članek utegne zanimati, saj govori o neki Ani Peganovi iz Vipave, ve pa, da po očetu, pokojnem Leandru Peganu, izviram iz tega kraja. Takole je neznanu pero pred skoraj osmimi desetletji opisalo dogodek v Trstu pod naslovom NAŠA GOLGOTA:

Bilo je ob Začetku vojne. Po mestu je vladalo med nevednim laškim občinstvom veliko razburjenje proti Slovincem, češ, da so oni zakrivali vojno. Neumnost take trditve je bila sicer gorostasna, ali ljudje so verjeli vendarle in bruhalo svojo jezo. Tedaj je šla tedanja gostilničarka Ana Peganova - doma iz Vipave, a pristojna v Trst - v svojo navadno mesnico v ulici Sette Fontane št. 2. Ne da bi bila dala najmanjšega povoda, jo je začela mesarica izzivati in zasramovati, češ, da so ščavi krivi, da je prišlo do vojne. Peganova je odvrnila: "Tem bolje, sedaj dobi Avstro-Ogrska še Srbijo in tako bo v Avstriji še več Slovanov!" Ta imenitna zafrkancija je razvneto mesarico Speticevo še bolj razkačila. Začela je kričati kot pobesnela, da Peganova zagovarja Srbijo. Ta je bila pametna in se je umaknila iz mesnice preko ulice na trg Barriera.

Mesarica pa je šla za njo po ulici kričaje, da je Peganova vzkliknila: "Živela Srbija!" Ljudstvo, ki se ga je nabiralo vedno več, je rohnelo proti Peganovi in njej grozilo tako silno, da bi jo bili ubili, da ni prišel poleg redar, ki jo je odvedel na policijski komisariat v ul. Bacchi. Peganova je povedala po pravici, kaj se je zgodilo. Pozvali so mesarico, ki je dovedla s seboj še tri druge priče. Te so seveda potrdile in policija je uradovala dalje. To se pravi: "velezdajalko" so oddali v zapore pri jezuitih in izročili stvar vojaški sodnji. Prva razprava je bila v Ljubljani in pozvane so bile one tri priče. Ker pa njih izpovedbe niso soglašale, je sodnja razpravo odložila, a Peganova je ostala v preiskovalnem zaporu v Ljubljani. Druga razprava se je vršila pred vojaško sodnijo v Trstu. Na to pa je bila pozvana vrsta drugih prič, ki so vse izpovedale obdolženki v prilog in sodnja jo je res oprostila. S tem pa nikakor ni bil končan ta križev pot. Štiri mesece potem so Peganovo zopet pozvali na glavno policijo, kjer so jo obvestili, da je državni pravdnik rekuriral, da so šli akti v Gradec in od tu na Dunaj; da je rabsodba razveljavljena in da se bo vršila nova razprava. Ta se je vršila v februarju 1915. Ker pa glavna priča, Speticeva, zopet ni prišla, so razpravo vnovič odložili. Naslednja se je vršila - v oktobru! In denuncijantka zopet - ni prišla. Vendar so Peganovo obsodili na šest mesecev težke ječe, ki jih je tudi odsedela v Gradcu. Voditelj razprave je bil avditor Cumar. Pa še ni bilo dovolj tega martirija. Ko je Peganova odsedela kazen, so jo iz zaporov v Gradcu odvedli na policijo in jo potem internirali na Niže - Avstrijskem. Tu je obolela vsled fizičnega in še bolj moralčnega trpljenja. Morala je v bolnišnico, kjer je trpela tri mesece. Ker je njen mož vpoklican - še sedaj je pod orožjem - je morala reva svoje tri neodrasle otročiče prepustiti tujim rokam, dokler jih ni - izvedši, da stradajo - vzela na svoje stroške k sebi na Moravsko,

kamor si je bila izbrala po cesarski amnestiji. (Bile ste jej na razpolago samo Češka in Moravska.) Na Moravskem niso hoteli dovoliti nikake begunške podpore za otročiče, zato se je vrnila na Niže - Avstrijsko, kjer so otroke priznali kot begunške, ali za čas, ko je bila družina na Moravskem, ni dobila še do danes te podpore. Slednjič - pred petimi tedni - je dobila potni list za preselitev v Vipavo, kjer živi sedaj kot begunka.

Dogodek s Peganovo je tipičen v zgodovini doživljanja našega naroda te vojne, zlasti pa ob nje začetkih. Koliko število je bilo takih, sličnih in še hujših dogodkov! koliko ekzistenc so polomili in porušili, bodi moralčno, bodi materialno! To je bila prava Golgota za naš narod. Nu, prestali smo jo, četudi oslabljeni, skrčeni, izmučeni. Vendar pa z nado, da iz tega trpljenja sinejo našemu narodu boljši dnevi in da se rane zacelijo in da doživi dneve osamosvojenja na svojih tleh, ko ne bo nikdar več možno vse to, kar je in kar še preživlja; a to ne toliko vsled vojne, kolikor vsled zlobe, sovražnikov, ki so hoteli porabiti to priliko za njega izkoreninjenje!

Zgodba mi ni bila znana, čeprav nam je otrokom, bratu, sestri in meni, tatek včasih pripovedoval o svoji materi, ponosni in trdni Primorki, ki se je znala postaviti za pravičnost. Moj brat si je obris te zgodbe zapomnil in tako sem spoznala, da gre za življenjsko zgodbo naše none Ane.

V svojem trdem življenju je vzgojila kopico otrok, katerih dobršen del je delil usodo drugih primorskih rojakov. Tudi mojega, takrat 18-letnega očeta, je nonó skrivoma odpeljal do Hotedršice, da bi si tam čez, v Ljubljani, morda lahko ustvaril boljše življenje. Fant se je spopadel s težavami v tujem okolju, trdo delal, študiral glasbo in se zaposlil kot glasbenik v ljubljanski Operi; ustvaril si je družino, sodeloval kot ilegalec in aktivist v OF, bil interniran in se po 14 mesecih nemškega taborišča v letu 1945 vrnil domov. Pravil nam je, da si je vedno želel svojo družino popeljati k mami na Primorsko, v svojo Vipavo. Žal se mu ta želja ni izpolnila. Nona Ana nikoli ni spoznala sinove družine in svojih vnukov. V pretresih ob koncu druge vojne je odšla nekega dne na polje in se ni več vrnila. Nekaj let kasneje smo njeno ime zapisali na ploščo na družinskem grobu v Ljubljani.

Članek sem prebirala še in še, kot da bi iskala skritih sporočil o ženi, ki jo je znanec po naključju odkril. V dno duše me je prizadela njena usoda in usoda njenih takratnih »treh otročičev«, katerih eden je bil moj oče. Skušala sem si razložiti, kje je črpala moč, da je ob vseh mukah lahko ostala tako močna, da je »begunka« v svoji domači Vipavi lahko vzgojila vse svoje otroke v zavedne on odgovorne ljudi.

Iz članka veje upanje, primorskemu ljudstvu pa še dolgo niso zasijali lepši časi.

V dno duše me je pretresla krivica, ki jo je trpela moja zavedna nona. Žalost in jeza hkrati sta me prevzemali, ker je neka ga. Spetic zagrešila Ani Peganovi nedopustljivo zlo, proces pa je potem, ko so avstrijske oblasti obdolženko oprostile, obnovil imenovani g. Kumar. Smem sklepati, da gre v tem primeru morda za hudodelstvo »domačinov«? Je torej tudi ta zgodba del nesrečne Šentflorjanske doline, ki jo je veliki Cankar tako boleče vklesal v našo zavest? Kako daleč nazaj v zgodovino segajo torej nestrpnosti v imenu »narodovega blagra« med našimi ljudmi, tistimi, ki so si drznili javno in jasno opozoriti na svoj narodnostni obstoj, in onimi previdneži ali omahljivci, ki so iz preračunljivosti ali svete nevednosti celo potegnili s tujcem zoper svoje sonarodnjake!

Komu naj Ana Peganova izstavi račun? Najbrž ga ne bi terjala. Njena osebnostna moč se je udejanila v krepostnem življenju njenih otrok in med njimi v nesebičnem delu, hrepenenju in upanju našega očeta. Zdaj tudi vem, zakaj so obrisi Nanosa imeli zame vedno neko posebno sporočilnost, zakaj sem s toliko predanosti pristopila k pripravam na slovesno zaznamovanje 50. obletnice množične vstaje na Primorskem in zdaj še bolj razumem, kako nedopustno se mi je takrat zdelo omahovanje slovenskega obrambnega ministra glede udeležbe častne čete slovenske vojske na tem množičnem shodu primorskih rodoljubov.

Draga nona, drzna in pokončna Ana Peganova, kjerkoli že sanjaš svoje neuresničene sanje, hvala Ti za Tvojo luč, ki jo lahko nosim v sebi.

(*Svobodna misel*, 23. junij 1995)

Alenka Saksida, rojena Pegan

BOGATAŠ IN SONCE

Poskusila bom opisati, kako lepo so nam otroci iz osnovne šole Kamnik zaigrali igrico Bogataš in sonce.

Pastirček je tako lepo prepeval, da je še sonce zaspalo. Bil je drobcen in majhen, njegov glas pa je bil globok in prodoren.

Odmeval je v naših ušesih in trkal na naša srca, kot da nas hoče ogreti in v nas vzbuditi ljubezen do svetlobe, do dobrote, do sonca, ki ga vsi potrebujemo.

Resnično, ti otroci, ki sami rabijo veliko toplote, so jo podarili nam, nam priklicali solze v oči in pogledali v naše duše.

Vi ste junaki! Hvala vam! - sem rekla pastirčku, ko sem mu čestitala in stisnila roko.

Neža Žgur, 3. razred

ISKRICE

Sreča bogatih ni v tem, kaj imajo, temveč v tem, kar dajo. (Fenelon)

Tisti, ki ne poznajo preteklosti, so obsojeni na vedno nove začetke. (Hindujski pregovor)

Človek, ki zameta svojo narodnost in svoj jezik, nima lastne osebnosti, nima značaja ne časti ter dela krivico sami naravi; kakor vsakomur določi gotove starše, tako ga tudi postavi v določeno pleme. (Ivan Trinko)

Vsak človek beži pred polnostjo, ker se je boji, in bi rad užival nad praznoto v sebi, če bi mogel.

Nezadovoljni ljudje sami ne vedo, kaj hočejo... otrokom vse dovoliti, pomeni storiti jih nezadovoljne za vse žive dni. (A. M. Slomšek)

Najvišja popolnost, do katere se običajno povzpne, je v tem, da spoznamo svojo hinavščino, neodkritost in duhovno plitvost. (J. H. Newman)

Človeško življenje je kakor let ptice skozi ozračje: komaj nam je izginila izpred oči, že ni več moč zaznati njene poti. (S. Janežič)

Nikar ne recite: nimam časa, recite rajši, da vam manjka ljubezni. (A. Vinet)

* * *

Pleve in drobtine

Na prvo majsko nedeljo sem peš poromala k sv. Miklavu. Neka gospa, ki je prišla še pred menoj tja, mi je povedala, da je tudi na dan prvega maja prišla do tu. A neka druga, njej neznana gospa, je prav pridno pobirala "frajlice", lepe vijoličaste in modre cvetice, ki sicer višje gor rasejo divje v naravi, a okrog sv. Miklava so jih posadili. Ženska jih je nabrala toliko, da jih je komaj nesla...

Škoda, da je bilo predavanje g. Breščakove o suhih travnikih, kljub zadostni propagandi, tako slabo obiskano. Marsikaj smo izvedeli o tem, kaj v naši okolici rase in kaj lahko nabiramo, kaj pa ne.

Tega pa nažalost naši vrli "vistarji" niso vedeli. Kar pridno so lomili vrtnice, kot da stadion ne bi bil poln ivank, ki bi prav tako lepo krasile "vistarski" voz. Sicer je "vista" minila še kar v redu, čeprav so bili "vistarji" nekoliko "potrjeni". Vendar podoba na smrt pijanega možakarja na "vistarski" majici ni bila posebno okusna in jim ne bo v prav lep spomin na ta enkratni praznik v fantovskem življenju.

Lepo obnovljene kavarne pri Marjanci smo se vsi razveselili, čeprav nas bodo "mulčki" zopet "fehtali" denar za sladoled.

Novi cvetlični lončki po glavnem trgu, in tudi drugod, so sedaj prav v okras, in upati je, da jim bodo dali "huligani" mir, enako tudi tabli z načrtom Vipave. Končno sta zopet ozeleneli tudi cvetlični posodi pri Razstavi stare opreme.

Naša črpalka se sedaj ponaša tudi s trgovino, in vse skupaj, s prijaznim osebjem vred, bi si zaslužilo ponovno nagrado. Ima pa le eno majhno pomanjkljivost, ki je niso sami zakrivali. Ne prodajajo namreč nobenega orodja - posebno ne izvijačev ali po domače

“šraufencigerjev”. In zakaj ne? (Ob sobotah in nedeljah “Dobite v Agromarketu” nič ne pomaga!) Nekateri stranke (seveda gre vedno za neznance od drugod) si za manjša popravila orodje izposojajo - in potem se z njim kar - odpeljejo!

Česa se učijo učenci v “poslovodski šoli”, mi ni znano, čeprav sem njihova prva soseda. Zagotovo se ne učijo ne higijene ne olike. Vse stopnice so nastlane s čiki in kakšna luč vedno ostane prižgana, če ne drugod, pa na stranišču.

“Žurniki”, ki greste po “žuro” (če berete Vipavski glas), ubogajte vendar prijazni nasvet pri vodovodni pipi zraven zbiralnika za “žuro”! Če že umivate svoje posode tam, zvijte cev na nosilec, saj to jasno piše na zidu! **SEDAJ JO ZVIJAM EDINO JAZ!**

Nada Kostanjevic

VREMENSKO POROČILO

	VIPAVA	NANOS
MAREC 10. do 31.	26,0 l/m ² dežja, 4 deževni dnevi, 1 nevihta, 1x slana, 6x rosa	13,4 l/m ² dežja, min. temp. -3°C, maks. 15°C
APRIL	70,5 l/m ² dežja, 8 deževnih dni, 1x sneg, 1x sneg in dež, 3x nevihta, 1x zelo močna burja, 5x rosa, 5x slana, 17.-19.4. slana in pozeba na sadju in trtah	36,3 l/m ² dežja, 21. aprila 25 cm snega, min. temp. -3,5°C, maks. 16°C
MAJ	88,7 l/m ² dežja, 8 deževnih dni, 2x toča, 3x nevihta, 14x rosa	103,6 l/m ² dežja, min. temp. 4,2°C, maks. 24°C
JUNIJ	202,2 l/m ² dežja, 10 deževnih dni, 7x nevihta, 15x rosa	228,3 l/m ² dežja, min. temp. 4,2°C, maks. 23,6°C

Nada Kostanjevic in Ivica Jež

PRISPEVKI ZA VIPAVSKI GLAS OD 1.4.1997 DO 30.6.1997:

Marija Cotič	Vinarska 2	1.000 SIT
Zora Hrepevnik	Vinarska 2	1.000 SIT
Rado Kusič	Kosovelova 2	5.000 SIT
Evelina Humar - Mahnič	Ljubljana	2.000 SIT
Ivan Plešnar	Francija	5.000 SIT
Olga Podobnik	Ljubljana	2.000 SIT
Marjanca Poniž	Švedska	3.326 SIT
Irena Premrl	Duplje	1.000 SIT
Marija Princes	Na Hribu 2	1.000 SIT
Marija Rijavec	C. 18. aprila	1.000 SIT
Amedeja Rodman	Ljubljana	2.000 SIT
Miroslav Semenič	Kocijančičeva 3	1.500 SIT
Martin Silvester	Ljubljana	1.000 SIT
Cijan Štoka	Gradnikove br.	1.000 SIT
Greta in Janko Tomažič	Izola	3.000 SIT
Pavla Žgur	Gradiška 1	1.000 SIT

skupaj:

31.826,00 SIT

Vsem se najlepše zahvaljujemo!

Svoje prispevke lahko nakažete tudi na žiro račun *KS Vipava 52010-645-50977* s pripisom
ZA VIPAVSKI GLAS

V S E B I N A:

Ob 55-letnici bitke na Nanosu	stran	1
<i>Iz naše preteklosti</i>		
Kovnice denarja na Slovenskem	stran	3
Najdba rimskih novce v Vipavi leta 1960	stran	6
Vipava in Vipavci v ogledalu Bleiweisovih Novic	stran	7
Vipavski portali - kamen in njegovi mojstri	stran	11
Društvo za negovanje redoljubnih tradicij organizacije TIGR Primorske	stran	19
<i>Predstavljamo vam</i>		
Anica Preprost	stran	20
<i>Iz naše KS</i>		
<i>Iz naše občine</i>	stran	24
<i>Iz naše župnije</i>	stran	26
<i>Kulturna dejavnost</i>		
Pomladanska sezona folklornega društva	stran	27
Vipavski gasilci so praznovali 120-letnico	stran	27
Lavrinova razstava - poročilo	stran	31
Poročilo o obisku razstave stare opreme	stran	32
<i>Šolsko leto se je izteklo</i>		
Predstavite Škofijske gimnazije Vipava	stran	32
Dolgoročne priprave na 9-letko	stran	35
Šolsko leto 1996/97 je za nami	stran	39
Glasbena šola Vinka Vodopivca Ajdovščina	stran	41
Ljudska univerza Ajdovščina	stran	42
<i>Za dom in družino</i>	stran	44
Pleve in drobtine	stran	47
Vremensko poročilo	stran	48

VIPAUSKI GLAS -glasilo KRAJEVNE SKUPNOSTI VIPAVA
JULIJ 1997
640 izvodov

Uredniški odbor:

Gizela Furlan - urednica, Magda Rodman, Vera Poniž, Nada Kostanjevic, Cijan Štoka, Peter Vrčon, Franc Cerovšek, Marta Rodman, Mirjam Graovac, Petra Bajec, Leon Kodre in Breda Butinar - lektorica.

Sodelovali so še: Vera Poniž, Božidar Premrl, Dušan Lavrenčič, Alojz Vitežnik, Vinko Lapajne, Ljudmila Kovač, Zdenka Fučka, Martina Černe Vodopivec, Maja Andlovic, Mojca Habič, Eva Tomaševič, Laura Lavrenčič, Jure Krašna, Dušan Lavrenčič, Alenka Saksida, Neža Žgur

Naslovna stran: Branko Tomažič

Tisk: Papirna galanterija SEDMAK, Ajdovščina

Po mnenju Urada za informiranje št. 4/3-12-669/94-23/154 z dne 23.5.1994 spada publikacija VG med proizvode informativnega značaja iz 13. točke tar. št. 3, po kateri se plačuje davek od prometa proizvodov po stopnji 5%. (Ur.l. RS št. 4/92)

